

Kandidatspeciale

Omstødelse af et løbende mellemværende

Avoidance of Running Accounts

Navn: Cecilie Emilie Sørensen

Studienummer: 20214621

Universitet: Aalborg Universitet

Vejleder: Anders Ørgaard

Antal anslag: 142.708

Afleveringsdato: 12. maj 2026

Abstract

This thesis examines the application of the avoidance rules in Danish bankruptcy law to running accounts secured by a floating business charge under section 47 c in the Land Registration act, a receivables charge under section 47 d in the same act, or by security created through notification under section 31 in the Debt Instruments Act.

Running accounts are characterised by continuous changes in both debt and security. This makes it difficult to determine whether a transaction should be treated as a payment, a grant of security or an increase in the creditor's secured position. The thesis therefore analyses the application of sections 67, 70, 70 a, 72 and 74 of the Danish Bankruptcy Act to such situations.

The thesis shows that section 70 applies where security has been granted for previously incurred debt. Case law has established the net method to examine running accounts as a whole, instead of looking at singular transactions. Section 67 applies to payments where no security arrangement governs the reduction. In running accounts however, the wording of section 67 is difficult to reconcile with the nature of an ongoing credit relationship. Case law therefore focuses on whether the overdraft facility has functioned as an operating credit facility or as a debt collection arrangement.

Section 70, second sentence regulates the receivables charge under section 47 d in the Land Registration act. Such security is treated as ordinary security, analogous to section 31 in the Debt Instruments act. Therefore, if security has been agreed upon, then section 70 applies, if security has not been agreed upon, then section 67 applies.

Section 70 a has a narrow field of application and requires that the floating business charge was created more than three months before the relevant date, that the creditor has enforced or otherwise realised the security, and that the creditor's position has improved.

Section 72 has limited independent importance as it only concerns transactions made after the relevant date, while section 74 may be more suitable where the overall course of events must be assessed.

The thesis concludes that avoidance of running accounts requires a broader assessment of whether the creditor has obtained an unjustified improvement at the expense of the unsecured creditors.

Indholdsfortegnelse

1. Indledning.....	6
1.1 Præsentation.....	6
1.2 Problemformulering.....	6
1.3 Metode og retskilder	7
1.3.1 Generelt	7
1.3.2 Retsskilder	8
1.3.2.1 Lovgivning og lovforarbejder	8
1.3.2.2 Retspraksis	9
1.3.2.3 Retsprincipper, grundsætninger og forholdets natur	11
1.3.2.4 Juridisk litteratur.....	11
2. Virksomhedspant	12
2.1 Indførelsen af virksomhedspant	12
2.2 Virksomhedspantets flydende karakter	13
2.4 Sammenfatning af virksomhedspantet	14
3. Fordringspant.....	15
3.1 Sammenfatning af fordringspantet.....	15
4. Pant i simple fordringer	16
4.1 Sikringsakt.....	16
4.2 Individualisering	17
4.3 Sikkerhed i udestående og fremtidige fordringer	18
4.3.1 Fremtidige og betingede fordringer	18
4.3.1.1 Sondringen mellem betingede og fremtidige fordringer.....	19
4.4 Fakturabelåning som finansieringsform.....	21
4.5 Sammenfatning af pant i simple fordringer	22
5. Omstødelse.....	23
5.1 Dispositioner til skade for kreditorerne.....	24

5.2	<i>Opdeling af omstødelserreglerne</i>	25
5.3	<i>Objektive omstødelserregler</i>	26
5.3.1	Omstødelse af mistænkelige betalinger.....	26
5.3.1.1	Betaling med usædvanlige betalingsmidler.....	27
5.3.1.2	Betaling før normal betalingstid.....	28
5.3.1.3	Betalinger, der afgørende har forringet skyldnerens betalingsevne.....	29
5.3.2	Omstødelse af panteret og anden sikkerhedsret.....	30
5.3.2.1	Pant for gammel gæld.....	31
5.3.2.2	Pant, der ikke er sikret uden unødigt ophold.....	32
5.3.2.3	Fordringspant.....	34
5.3.3	Omstødelse af virksomhedspant.....	34
5.4	<i>Subjektiv omstødelse</i>	36
5.4.1	Omstødelse af dispositioner foretaget efter fristdagen.....	36
5.4.1.1	God tro-vurdering.....	38
5.4.2	Generalklausulen.....	39
5.4.2.1	Dispositionens utilbørighed og den begunstigedes onde tro herom.....	41
5.4.2.2	Skyldnerens insolvens og den begunstigedes onde tro herom.....	41
5.5	<i>Sammenfatning af omstødelse</i>	42
6.	Omstødelse af løbende mellemværender	43
6.1	<i>Gælden som løbende mellemværende</i>	43
6.1.1	Nettometoden.....	44
6.1.2	Tilsigelsen af pant i løbende mellemværender.....	45
6.1.3	Sikkerheden må ikke overstige den samtidige gældsstiftelse.....	45
6.2	<i>Sikkerheden som løbende mellemværende</i>	46
6.3	<i>Afgrænsningen mellem sikkerhedsstillelse og betaling</i>	49
6.4	<i>Omstødelse af betalinger i et løbende mellemværende</i>	51
6.4.1	Helhedsvurdering af betalinger i løbende mellemværender.....	52
6.4.1.1	Opgørelse af nedbringelser i løbende mellemværende.....	54
6.5	<i>Omstødelse af fordringspant</i>	55
6.5.1	Nettometoden ved fordringspant.....	56
6.5.2	Omstødelse af fordringspant - afgrænsningen mellem KL §§ 67 og § 70.....	57
6.6	<i>Omstødelse af virksomhedspant</i>	58
6.6.1	Omstødelse af virksomhedspant efter KL § 70, stk. 1, 1. pkt.....	59

6.6.2 Omstødelse af virksomhedspant - afgrænsning mellem KL § 70 a og § 67	60
6.6.3 Omstødelse af virksomhedspant efter KL § 70 a	64
6.6.3.1 Eksempel på KL § 70 a, 1. pkt.	65
6.6.4 Virksomhedspant - bestemmelsens anvendelseskrav	66
<i>6.7 Omstødelse af løbende mellemværende med KL § 74</i>	<i>67</i>
6.7.1 Helhedsvurdering	67
6.7.2 Sædvanlig forretningsgang.....	68
6.7.3 Forholdet mellem utilbørlighed efter KL § 74 og ordinærvurderingen efter KL § 67	69
6.7.4 Fra sædvanlig forretningsgang til utilbørlig kreditorbegunstigelse	70
6.7.5 Utilbørlig kreditorbegunstigelse ved sikkerhedsstillelse	71
6.7.6 Utilbørlig kreditorbegunstigelse ved virksomhedspant	72
<i>6.8 Omstødelse af løbende mellemværende med KL § 72</i>	<i>75</i>
<i>6.9 Sammenfatning af løbende mellemværender</i>	<i>77</i>
7. Konklusion	78
8. Litteraturliste	80
8.1 Domsregister	80
8.1.1 Højesteretsafgørelser.....	80
8.1.2 Landsretsafgørelser.....	80
8.1.2.1 Tilkendegivelser	81
8.1.3 Sø- og Handelsretsafgørelser.....	81
8.2 Bøger.....	81
8.3 Tidsskrift artikler	82
8.4 Love.....	83
8.5 Forarbejder	83

1. Indledning

1.1 Præsentation

Erhvervsvirksomheder kan anvende simple fordringer og skiftende aktivmasser som grundlag for kredit. Dette kan ske gennem forskellige sikkerhedsformer, herunder virksomhedspant, fordringspant og transport eller pantsætning af fordringer efter gældslovens § 31.

Fælles for disse sikkerhedsformer er, at de ofte indgår i løbende kreditforhold, hvor både gælden og sikkerheden kan ændre sig over tid. Det ses navnlig ved kassekreditter, hvor der løbende sker indbetalinger, træk og tilførsel af nye fordringer eller andre aktiver til sikkerheden.

Sådanne løbende mellemværender kan forbedre virksomhedens adgang til kredit, men de giver samtidig anledning til insolvensretlige problemstillinger. Når kreditors sikkerhed løbende forøges, eller når indbetalinger anvendes til nedbringelse af et kreditengagement, kan kreditor opnå en forbedret stilling frem mod skyldnerens insolvens. Dette kan begrænse de frie aktiver, der er til rådighed for de usikrede kreditorer.

Konkurslovens omstødsregler har til formål at korrigere dispositioner, der forringer konkursmassen eller forskyder kreditorernes indbyrdes stilling på en måde, der ikke bør opretholdes i konkurs. Reglerne er imidlertid i vidt omfang udformet med henblik på konkrete dispositioner, såsom betaling af gæld eller stiftelse af sikkerhed. Dette skaber særlige vanskeligheder ved løbende mellemværender, hvor den relevante forbedring af kreditors stilling ofte først kan konstateres ved en samlet vurdering af forløbet.

Specialet undersøger på den baggrund, hvordan konkurslovens omstødsregler finder anvendelse på løbende mellemværender, hvor der sker nedbringelser af gælden eller forøgelser af sikkerheden i tiden op til konkurs.

1.2 Problemformulering

Det kan være vanskeligt at fastlægge, hvornår dispositioner foretaget som led i et løbende kreditforhold kan kræves omstødt, og hvilke retlige kriterier der er afgørende for vurderingen.

Problemformuleringen bliver derfor:

”Hvornår og under hvilke betingelser kan nedbringelser og forøgelser i et løbende mellemværende, der er sikret ved virksomhedspant, fordringspant eller efter reglen i gældsbrevslovens § 31, omstødes efter konkurslovens §§ 67, 70, 70 a, 72 og 74?”

1.3 Metode og retskilder

1.3.1 Generelt

Specialet anvender den retsdogmatiske metode til at afklare, hvornår og under hvilke betingelser et løbende mellemværende kan omstødes ud fra en de lege lata¹-betragtning.

Hermed forstås, at specialet gennem en undersøgelse af gældende dansk ret søger at afklare den retlige problemstilling. Dette sker ved en beskrivelse, analyse og systematisering af gældende ret på det relevante retsområde. I den forbindelse anvendes relevante retskilder, herunder lovgivning, retspraksis og juridisk litteratur, med henblik på at klarlægge retstilstanden.²

Den retsdogmatiske metode tager ikke sigte på at løse en konkret tvist, men på at fastlægge gældende ret på det undersøgte område.³ Metoden forudsætter derfor en neutral og objektiv fremstilling.⁴

Den retsdogmatiske metode adskiller sig fra andre metoder ved, at fortolkningen af retsreglerne sker i lyset af underliggende retlige hensyn og værdier, herunder retssikkerhed og proportionalitet, som kan have betydning for forståelsen af retsområdet.⁵ Det er dog en forudsætning, at personlige holdninger ikke tillægges betydning ved vurderingen af disse hensyn.⁶

¹ Latin: Gældende ret, jf. Eyben, 2016 s. 112

² Munk-Hansen, 2022, s. 211

³ Blume, 2016, s. 40

⁴ Munk-Hansen, 2022, s. 221

⁵ Munk-Hansen, 2022, s. 218

⁶ Munk-Hansen, 2022, s. 59

Specialet inddrager således relevante retsregler og systematiserer disse med henblik på at redegøre for gældende ret om, hvornår og under hvilke betingelser et løbende mellemværende kan omstødes.

1.3.2 Retskilder

For at afklare den valgte retlige problemstilling er det nødvendigt at inddrage og vurdere de retskilder, som analysen og systematiseringen baseres på. Begrebet retskilder har ikke en entydig definition, der fuldt ud beskriver den juridiske metode. Indholdet er derfor ikke fast afgrænset, selv om begrebet anvendes bredt inden for de juridiske discipliner. Efter en traditionel opfattelse opereres der med fire retskildegrupper: loven, retspraksis, sædvanen og forholdets natur.⁷

Der består i praksis en vis hierarkisk struktur mellem retskilderne. Grundloven må således tillægges forrang for almindelig lovgivning, ligesom lovgivning går forud for administrative forskrifter som bekendtgørelser. Endvidere vil afgørelser fra Højesteret som udgangspunkt have større præjudikatsværdi end afgørelser fra underordnede retter.⁸

I dette speciale inddrages navnlig lovgivning, lovforarbejder, retspraksis og juridisk litteratur med henblik på at fastlægge gældende ret. Juridisk litteratur udgør ikke i sig selv en retskilde, men kan have betydning for fortolkningen af gældende ret.⁹

1.3.2.1 Lovgivning og lovforarbejder

Ved lovgivning forstås grundloven og de retsforskrifter, der er blevet til i overensstemmelse med grundloven.¹⁰ En retsforskrift er et sæt generelle regler fastsat af et kompetent organ med hjemmel til at regulere et bestemt område. Selv om retsforskrifter er udtrykkeligt formulerede, kan der være behov for juridisk fortolkning for at fastlægge deres nærmere indhold og rækkevidde.¹¹

⁷ Munk-Hansen, 2022, s. 415

⁸ Andersen, 2002, s. 133-134

⁹ Munk-Hansen, 2019, s. 80-81

¹⁰ Evald, 2019, s. 21

¹¹ Blume, 2016, s. 184

Eksempler på retsforskrifter er love vedtaget af Folketinget, bekendtgørelser udstedt med hjemmel i lov samt EU-retsakter, herunder forordninger, der er direkte bindende, og direktiver, der skal implementeres.¹²

Love kan være deklaratoriske eller præceptive. En deklaratorisk regel er fravigelig og kan derfor tilsidesættes ved aftale mellem parterne, mens en præceptiv regel er ufravigelig og gælder uanset parternes aftale.¹³ Offentligretlige regler er som udgangspunkt præceptive, mens privatretlige regler ofte er deklaratoriske.¹⁴ Der gælder dog væsentlige undtagelser, idet forbrugerbeskyttende regler generelt er præceptive.¹⁵

Forud for vedtagelsen af en retsforskrift gennemgår lovgivningen en forberedelsesfase, hvor der udarbejdes lovforarbejder. Disse indeholder lovgivers motiver og overvejelser. Formålet med lovforarbejderne er dels at begrunde behovet for lovgivningen, dels at belyse indholdet og formålet med de enkelte bestemmelser. Lovforarbejderne kan dermed bidrage til forståelsen af lovgivningens udformning og lette fortolkningen af reglerne.¹⁶

1.3.2.2 Retspraksis

En anden central retskildetype, som tillægges betydelig vægt i specialet, er retspraksis. Retspraksis omfatter navnlig domstolenes afgørelser og er karakteriseret ved en retlig stillingtagen til konkrete spørgsmål. Retsafgørelser har særlig betydning, fordi de viser, hvordan de øvrige retskilder, navnlig lovgivningen, anvendes og fortolkes i lyset af sagens faktiske omstændigheder.¹⁷

Den retskildemæssige vægt af retsafgørelser, også betegnet deres præjudikatværdi, beror på flere faktorer. For det første har domstolshierarkiet betydning, idet afgørelser fra højere instanser tillægges større vægt end afgørelser fra lavere instanser. En Højesteretsdom har således som udgangspunkt større præjudikatværdi end en byretsdom. En række afgørelser

¹² Munk-Hansen, 2019, s. 23 og s. 44-45

¹³ Evald, 2020, s. 38

¹⁴ Evald, 2019, s. 11 og s. 24

¹⁵ Munk-Hansen, 2022, s. 275

¹⁶ Blume, 2016, s. 185-186

¹⁷ Blume, 2016, s. 186

offentliggøres ikke, men dette ændrer ikke i sig selv afgørelsens præjudikatværdi, idet en utrykt dom principielt kan have samme retskildemæssige vægt som en trykt dom.¹⁸

For det andet har retspraksis' ensartethed betydning. Hvis flere afgørelser inden for samme retsområde fastslår det samme, taler det for en højere præjudikatværdi. Herudover kan det have betydning, om afgørelsen er truffet med dissens. Dissens kan angå både bedømmelsen af sagens faktum og den retlige vurdering. Efter omstændighederne kan dissens derfor svække afgørelsens præjudikatværdi.¹⁹

Endvidere kan en doms alder have betydning. Ældre afgørelser kan i visse tilfælde tillægges mindre vægt end nyere afgørelser, men der findes ikke et fast skæringspunkt for, hvornår præjudikatværdien reduceres. På områder, hvor retten er under udvikling, eksempelvis som følge af lovændringer eller højere instansers retsskabende virksomhed, vil ældre domme typisk have svagere præjudikatværdi. Omvendt kan ældre afgørelser fortsat tillægges betydelig vægt på stabile retsområder, hvor de bærende hensyn og principper i vidt omfang er uændrede.²⁰

Endelig har præmissernes udformning betydning. Generelt formulerede præmisser taler for en højere præjudikatværdi, mens snævert og konkret begrundede præmisser typisk medfører en mere begrænset rækkevidde.²¹

Begrebet retspraksis omfatter også andre afgørelsestyper, herunder forvaltningsafgørelser, voldgiftskendelser og dommertilkendegivelser. Forvaltningsafgørelser kan indbringes for domstolene, men dette sker relativt sjældent, idet sagerne ofte afgøres inden for det administrative klagesystem. Dette medfører en omfattende administrativ praksis, som kan have betydning for forvaltningens senere afgørelser. På det private område ses en tilsvarende tendens, idet privatretlige tvister i vidt omfang afgøres ved voldgift frem for ved domstolene.

¹⁸ Ewald, 2019, s. 47

¹⁹ Ewald, 2020, s. 133

²⁰ Ewald, 2020, 133

²¹ Ewald, 2019, s. 48

En dommertilkendegivelse er en dommers foreløbige vurdering af, hvordan en civilretlig sag bør afgøres, med det formål at fremme et forlig mellem parterne. Accepterer parterne tilkendegivelsen, indgås der forlig i overensstemmelse hermed.²²

Samlet set udgør retspraksis en central retskilde, idet den bidrager til at fastlægge og udvikle gældende ret gennem konkrete afgørelser. Retspraksis giver således et væsentligt indblik i, hvordan retsregler anvendes og fortolkes i praksis.

1.3.2.3 Retsprincipper, grundsætninger og forholdets natur

Retsprincipper og juridiske grundsætninger kan have betydning ved fortolkningen af gældende ret, navnlig hvor lovgivning og retspraksis ikke giver et entydigt svar. Det samme gælder forholdets natur, der kan forstås som en vurdering af retsforholdets karakter, funktion og bærende hensyn. Forholdets natur anvendes derfor som et supplerende fortolkningsbidrag i den retsdogmatiske analyse.²³

1.3.2.4 Juridisk litteratur

I forlængelse af gennemgangen af de egentlige retskilder behandles juridisk litteratur og dens betydning for fortolkningen af gældende ret. Juridisk litteratur omfatter fagbøger og videnskabelige fremstillinger om juridiske emner, herunder lærebøger, lovkommentarer, videnskabelige artikler og afhandlinger.²⁴

Det er almindeligt antaget, at juridisk litteratur ikke i sig selv udgør en autoritativ retskilde, idet en forfatters fremstilling ikke skaber gældende ret. Juridisk litteratur kan dog bidrage til forståelsen og fortolkningen af de relevante retskilder.²⁵

*”Juraen har - som såkaldt videnskabsfag - fra første færd haft det helt igennem jordnære sigte at være til nytte for det praktiske retsliv. Til nytte for lovgivere, administratorer, myndigheder, advokater, dommere. Og ikke mindst: Til nytte for uddannelsen af fremtidens jurister.”*²⁶

²² Evald, 2019, s. 52

²³ Munk-Hansen, 2021, s. 77-78

²⁴ Munk-Hansen, 2019, s. 80

²⁵ Andersen, 2002, s. 160

²⁶ Christensen, 2017, s. 312-313, U 2017B.312

Den juridiske litteratur kan have betydning for retsdannelsen ved at fremlægge overbevisende argumentation og påpege væsentlige hensyn, som kan være relevante ved afgørelsen af en retssag. Litteraturen kan således påvirke retsdannelsen, idet den dømmende magt kan lade sig vejlede af sådanne fremstillinger.²⁷

2. Virksomhedspant

2.1 Indførelsen af virksomhedspant

Ved lov nr. 560 om ændring af tinglysningsloven,²⁸ konkursloven²⁹ og andre lov § 1, stk. 2, blev de grundlæggende regler om virksomhedspant indført som TL § 47 c. Bestemmelsen gjorde det muligt at stifte pant i flere væsentlige aktivgrupper i en erhvervsvirksomheds skiftende aktivmasse.³⁰

Et virksomhedspant stiftes ved udstedelse af skadesløsbrev eller ejerpantebrev, hvorved indehaveren af virksomheden underpantsætter de aktiver, virksomheden ejer og fremtidigt erhverver, jf. TL § 47 c, stk. 1, 1. pkt. Sikring af pantet sker ved tinglysning, jf. TL § 47 c, stk. 2, hvorved pantet opnår beskyttelse mod godtroende aftaleerhververe og mod retsforfølgende kreditorer.³¹

Formålet med virksomhedspanteordningen var at give virksomheder, navnlig små og mellemstore virksomheder, bedre mulighed for at anvende deres aktiver som kreditgrundlag ved at samle flere aktivgrupper under én pantsætning.³²

De aktivtyper, der kan omfattes af virksomhedspantet, er udtømmende opregnet i TL § 47 c, stk. 3, nr. 1-8, og omfatter bl.a. simple fordringer, varelagre, driftsinventar og driftsmateriel, drivmidler, besætning, immaterielle rettigheder samt visse motorkøretøjer.

²⁷ Andersen, 2002, s. 160 og Evald, 2020, s. 206

²⁸ Herefter angivet TL

²⁹ Herefter angivet KL

³⁰ Bang Pedersen, Petersen og Spanggard, 2008, s. 34-35

³¹ Mortensen, 2014, s. 21 og Millung-Christoffersen, 2016, s. 53

³² Betænkning nr. 1459/2005, s. 92

Et aktiv kan ikke henføres under flere af de kategorier, der er nævnt i bestemmelsen. Det beror derfor på en konkret vurdering, hvilken kategori et givent aktiv er omfattet af. Aktiver, som ikke er nævnt i bestemmelsens stk. 3, kan ikke omfattes af et virksomhedspant. Dette gælder eksempelvis fast ejendom, andelsboliger og visse EU-retlige immaterielle rettigheder. Herudover er en række aktivtyper udtrykkeligt undtaget fra virksomhedspantets omfang i medfør af stk. 4.³³

2.2 Virksomhedspantets flydende karakter

Virksomhedspantets flydende karakter er en grundlæggende forudsætning for ordningens funktion. Pantet knytter sig ikke til en fast kreds af individualiserede aktiver, men til en skiftende aktivmasse. Det indebærer, at nye aktiver løbende kan blive omfattet af pantet, mens andre kan udskilles som led i virksomhedens regelmæssige drift, uden at pantets beståen bringes i fare.³⁴

Vurderingen af, om et aktiv er udskilt som led i regelmæssig drift, beror på en konkret vurdering af den enkelte virksomhed og aktivets karakter. Det er i den forbindelse relevant, om aktivet må karakteriseres som et omsætningsaktiv eller et anlægsaktiv.³⁵ Det er endvidere væsentligt, om udskillelsen af de pågældende aktiver kan anses for forretningsmæssigt begrundet, samt om de udskilte aktiver udskiftes af nye aktiver, som omfattes af virksomhedspantet.³⁶

Omsætningsaktiver indgår i virksomhedens løbende omsætning, eksempelvis råvarer, varelager og simple fordringer. Udskillelse af sådanne aktiver vil derfor ofte være et naturligt led i virksomhedens regelmæssige drift.

Udskillelse kan eksempelvis ske ved, at salg af færdigvarer modsvares af anskaffelse af nye varer eller råvarer til videre forarbejdning. Det kan også ske ved salg af færdigvarer på kredit, hvor værdien af færdigvarerne erstattes af den fordring, der opstår ved salget. I sidstnævnte

³³ Bang Pedersen, Petersen og Spanggard, 2008, s. 35-37

³⁴ Betænkning nr. 1459/2005, s. 92 og Millung-Christoffersen, 2016, s. 58

³⁵ Ørgaard, 2025, s. 12

³⁶ Betænkning nr. 1459/2005, s. 274

tilfælde forudsætter det, at virksomhedspantet omfatter både varelager efter TL § 47 c, stk. 3, nr. 2, og simple fordringer efter nr. 1.³⁷

Anlægsaktiver er aktiver, som er bestemt til varig anvendelse i virksomheden, eksempelvis maskiner, apparater, redskaber og andet driftsmateriel. I modsætning til omsætningsaktiver udskiftes de ikke løbende som led i virksomhedens omsætning. Anlægsaktiver kan dog udskilles som led i regelmæssig drift, hvis udskillelsen er forretningsmæssigt begrundet, eksempelvis ved udskiftning af ældre maskiner eller redskaber med nye. Inventar i en tandlægeklinik, såsom tandlægestole, lamper og andet tandlægeudstyr, kan eksempelvis anses for anlægsaktiver.³⁸

Udskillelse af aktiver, der ikke sker som led i virksomhedens regelmæssige drift, falder uden for den rådighed, som virksomhedspantets flydende karakter giver pantsætter. Det vil typisk være tilfældet, hvor aktiver afhændes på en måde, der ikke kan anses som et naturligt led i virksomhedens drift.

Dette kan eksempelvis være ekstraordinære salg af væsentlige aktiver eller dispositioner, der medfører en væsentlig forringelse af pantehaverens sikkerhed. I sådanne tilfælde er udskillelsen ikke beskyttet af reglen om regelmæssig drift og kan derfor udgøre en krænkelse af pantehaverens rettigheder.³⁹

2.4 Sammenfatning af virksomhedspantet

Virksomhedspantet blev indført ved lov nr. 560 og er kendetegnet ved, at det kan omfatte en bred, men udtømmende afgrænset kreds af aktivtyper efter TL § 47 c, stk. 3. Pantet adskiller sig fra almindeligt pant ved sin flydende karakter, idet det ikke knytter sig til en fast kreds af individualiserede aktiver, men til en skiftende aktivmasse.

Den flydende karakter indebærer, at aktiver kan udskilles og nye aktiver tilføres, uden at pantets beståen bringes i fare, når dispositionerne sker som led i virksomhedens regelmæssige drift.

³⁷ Millung-Christoffersen, 2016, s. 58

³⁸ Millung-Christoffersen, 2016, s. 59 og Ørgaard, 2025, s. 11-12

³⁹ Millung-Christoffersen, 2016, s. 59

Om dette er tilfældet, beror navnlig på aktivets karakter, herunder om der er tale om et omsætningsaktiv eller et anlægsaktiv, og om udskillelsen er forretningsmæssigt begrundet.

3. Fordringspant

Fordringspant blev indført samtidig med virksomhedspant ved lov nr. 560, hvor reglen blev indsat i TL § 47 d.⁴⁰ Et fordringspant kan stiftes af indehaveren af en erhvervsvirksomhed. Dette omfatter både juridiske og fysiske personer, der ejer den pågældende virksomhed.⁴¹

Fordringspant kan alene stiftes ved skadesløsbrev og skal tinglyses i personbogen for at opnå beskyttelse mod godtroende aftaleerhververe og mod retsforfølgning, jf. TL § 47 d, stk. 2, og § 43 a, stk. 1.⁴²

Fordringspant er en flydende panteret i virksomhedens udestående og fremtidige simple fordringer hidrørende fra salg af varer og tjenesteydelser. Pantet adskiller sig fra virksomhedspant ved alene at omfatte denne aktivgruppe, mens virksomhedspant kan omfatte flere aktivtyper efter TL § 47 c, stk. 3.⁴³ De simple fordringer, der kan omfattes af fordringspant efter TL § 47 d, svarer til de fordringer, der kan omfattes af virksomhedspant efter TL § 47 c, stk. 3, nr. 1.⁴⁴ Det følger af TL § 47 e, stk. 2, at der ikke samtidig kan være tinglyst både virksomhedspant og fordringspant på pantsætterens blad i personbogen.

3.1 Sammenfatning af fordringspantet

Fordringspant er en flydende panteret i virksomhedens udestående og fremtidige simple fordringer fra salg af varer og tjenesteydelser. Pantet har dermed et snævrere anvendelsesområde end virksomhedspant, som kan omfatte flere aktivtyper efter TL § 47 c, stk. 3.

⁴⁰ Madsen, 2020, s. 591

⁴¹ Betænkning nr. 1459/2005 s. 308

⁴² Mortensen, 2014, s. 60

⁴³ Clausen og Jensen, 2023, s. 97

⁴⁴ Madsen, 2020, s. 592-593 og Mortensen, 2014, s. 60-61

Da virksomhedspant og fordringspant ikke kan være tinglyst samtidig på pantsætterens blad i personbogen, jf. TL § 47 e, stk. 2, må pantsætteren vælge, om virksomhedens fordringer skal indgå i et samlet virksomhedspant eller pantsættes særskilt ved fordringspant.

4. Pant i simple fordringer

Pantsætning af fordringer efter reglerne om virksomheds- og fordringspant udgør en undtagelse til udgangspunktet i tinglysningsloven, hvorefter fordringer ikke kan underpantsettes efter lovens almindelige regler. Simple fordringer pantsættes derfor som udgangspunkt efter reglerne i gældsbrevslovens⁴⁵ kapitel III om simple gældsbreve. Reglerne finder ikke alene anvendelse på egentlige simple gældsbreve, men anvendes analogt på andre simple fordringer.⁴⁶

Et simpelt gældsbrev er en ensidig, ubetinget og skriftlig skylderklæring om betaling af et bestemt pengebeløb, som ikke opfylder betingelserne for at være et omsætningsgældsbrev efter GBL § 11. Begrebet simple fordringer er bredere og omfatter alle ikke-negotiable pengefordringer, uanset om fordringen er dokumenteret ved et gældsbrev.⁴⁷

4.1 Sikringsakt

Ved pantsætning af simple fordringer skal der foretages en sikringsakt. Formålet hermed er at afskære pantsætteren fra at disponere over fordringen i strid med pantsætningen og at sikre panthaveren beskyttelse mod tredjemand. Sikringsakten består i denunciation, dvs. underretning til fordringens skyldner om, at fordringen er pantsat, jf. GBL § 31.⁴⁸

Det følger af GBL § 31, stk. 1, at denunciationen skal afgives til fordringens skyldner af enten overdrageren eller erhververen. En erhverver kan alene fortrænge en tidligere usikret ret, hvis vedkommende selv har sikret sin ret ved denunciation.

Af GBL § 31, stk. 2, fremgår endvidere, at en aftaleerhverver kun kan fortrænge en tidligere stiftet ret, hvis erhververen var i god tro på tidspunktet for denunciationen. Dette indebærer, at

⁴⁵ Herefter angivet GBL

⁴⁶ Millung-Christoffersen, 2016, s. 212 og Clausen og Jensens, 2023, s. 33

⁴⁷ Eyben og Mortensen, 2022, s. 57- 60 og Iversen, Kristensen og Madsen, 2015, s. 479-480

⁴⁸ Clausen og Jensens, 2023 s. 33 og Iversen, Kristensen og Madsen, 2015, s. 480 og 482

erhververen hverken vidste eller burde vide, at der forelå en tidligere stiftet ret. For kreditorer gælder der derimod ikke et krav om god tro ved fortrængelse.⁴⁹

Denunciationen får virkning ved fremkomst hos fordringens skyldner. Prioritetskonflikter afgøres som udgangspunkt efter tidspunktet for denunciationens fremkomst.⁵⁰ Det er derfor uden betydning for denunciationens retsvirkning, om meddelelsen faktisk er kommet til skyldnerens kundskab. Risikoen for, at denunciationen kommer frem, påhviler afsenderen.⁵¹ Om denunciationen er kommet til skyldnerens kundskab, kan derimod have betydning for, om skyldneren kan betale med frigørende virkning til overdrageren, jf. GBL § 29.

4.2 Individualisering

For at en pantsætning af en fordring kan opnå retsvirkning, skal den pantsatte fordring være tilstrækkeligt individualiseret. Det skal således være muligt at identificere, hvilket krav pantsætningen vedrører. Hvis kravet ikke er tilstrækkeligt identificeret ved pantsætningsaftalens indgåelse, vil det være uklart, hvad panteretten omfatter.

Beviset for individualisering vil ofte kunne føres ved fremlæggelse af pantsætningsaftalen eller en transporterklæring, men kan også støttes på parternes forklaringer, denunciationsskrivelsen, dokumentation for betalingsstrømme mv.⁵²

I praksis vil denunciationen ofte bidrage til individualiseringen. Formålet med denunciation er dog først og fremmest at begrænse overdragerens rådighed over fordringen og sikre, at skyldneren betaler til erhververen. Denunciationen kan derfor ikke i sig selv anses for tilstrækkelig individualisering, men vil ofte indeholde oplysninger, som kan medvirke til at identificere de overdragne fordringer.⁵³

⁴⁹ Clausen og Jensen, 2023, s. 33-34 og Iversen, Kristensen og Madsen, 2015, s. 480-481

⁵⁰ Iversen, Kristensen og Madsen, 2015, s. 482 og Eyben og Mortensen, 2022, s. 79-80

⁵¹ Eyben og Mortensen, 2022, s. 89

⁵² Iversen, Kristensen og Madsen, 2015, s. 500

⁵³ Clausen og Jensens, 2023 s. 48

4.3 Sikkerhed i udestående og fremtidige fordringer

Simple fordringer kan anvendes som sikkerhed gennem virksomhedspant, fordringspant og pantsætning efter GBL § 31. Ved udestående fordringer forstås allerede stiftede fordringer, mens fremtidige fordringer først opstår efter pantsætningens etablering. Herimellem står betingede fordringer, hvor retsgrundlaget allerede foreligger, men hvor kravet først aktualiseres ved en betingelses indtræden, eksempelvis levering af en ydelse.

Sondringen mellem betingede og fremtidige fordringer har betydning for, hvornår sikringsakten kan foretages, og hvornår panteretten kan anses for sikret, navnlig hvor fordringen først opstår eller aktualiseres efter pantsætningen.

4.3.1 Fremtidige og betingede fordringer

Ved fremtidige fordringer forstås fordringer, som endnu ikke er stiftet på pantsætningstidspunktet. Fordringen eksisterer derfor ikke som et aktuelt pengekrav, men forventes at kunne opstå senere på grundlag af et fremtidigt aftale- eller retsforhold.⁵⁴

Sikringsakten kan foretages, før fordringen opstår, hvis fordringen kan individualiseres tilstrækkeligt. Ved virksomheds- og fordringspant sker sikringsakten ved tinglysning, mens den ved pantsætning efter GBL § 31 kan ske ved forhåndsdenunciation. Dette indebærer, at fordringens skyldner underrettes om pantsætningen, inden fordringen er opstået.⁵⁵

Pant i fremtidige fordringer er navnlig relevant ved løbende samhandel, hvor der forventes at opstå nye krav mellem parterne. Det forudsætter dog, at fordringernes opståen ikke beror på en ren tilfældighed, og at det allerede på pantsætningstidspunktet er tilstrækkeligt klart, hvilke fordringer pantsætningen skal omfatte.⁵⁶

⁵⁴ Millung-Christoffersen, 2016, s. 218 - 219

⁵⁵ Millung-Christoffersen, 2016, s. 218 - 219

⁵⁶ Clausen og Jensens, 2023 s. 49

Betingede fordringer adskiller sig fra fremtidige fordringer ved, at det retsforhold, som fordringen udspringer af, allerede foreligger. Usikkerheden angår derfor ikke, om der senere etableres et retsgrundlag, men om den betingelse, som kravet afhænger af, indtræder.⁵⁷

4.3.1.1 Sondringen mellem betingede og fremtidige fordringer

Sondringen mellem betingede og fremtidige fordringer kan i praksis være vanskelig. Det centrale er, om der allerede foreligger en aftale, som pengekravet kan støttes på, eller om pengekravet først vil kunne opstå ved et senere retsforhold.⁵⁸

Det afgørende er, om der foreligger en gensidigt bebyrdende aftale, hvor begge parter er forpligtede. Har realdebitor alene en ret, men ikke en pligt, til at levere sin ydelse, foreligger der ikke en betinget pengefordring, men en fremtidig fordring.⁵⁹ Dette ses illustreret i U 1957.194 Ø.

I U 1957.194 Ø havde en forpagter til sikkerhed for en kassekredit givet banken transport i tilgodehavender hos et sukkerkogeri i henhold til en kontrakt om dyrkning og levering af sukkerroer. Transporten blev denuncieret over for sukkerkogieriet. Da der allerede forelå en gensidigt bebyrdende aftale, hvor forpagteren var forpligtet til at dyrke og levere roerne, og sukkerkogieriet var forpligtet til at aftage dem, fandt landsretten, at der var stiftet en betinget fordring. Banken havde derfor gyldigt opnået sikkerhed, og transporten kunne ikke omstødes.⁶⁰

Dommen viser, at en fordring ikke er fremtidig alene, fordi betaling først kan kræves, når realydelsen er præsteret. Foreligger der allerede en gensidigt bebyrdende aftale, består der et retsgrundlag for pengekravet, og fordringen må anses for betinget.

En gensidigt bebyrdende aftale kan dermed medføre, at der allerede på aftaletidspunktet består en betinget fordring, som kan pantsættes og sikres ved denunciation. Fordringen er i sådanne tilfælde ikke egentlig fremtidig, selv om pengekravet først aktualiseres senere.

Fremtidige og betingede fordringer kan have visse lighedstræk, idet der i begge tilfælde endnu ikke foreligger et forfaldent pengekrav, og idet betalingspligten ofte er knyttet til præstationen af en realydelse. En fremtidig fordring adskiller sig imidlertid ved, at fordringen endnu ikke er

⁵⁷ Madsen, 2020, s. 342

⁵⁸ Carstensen og Rørdam, 2002, s. 64, og Madsen, 2020, s. 342 og Iversen, Kristensen og Madsen, 2015, s. 504 note 24

⁵⁹ Millung-Christoffersen, 2016, s. 221

⁶⁰ U 1957.194 Ø

stiftet. Dens opståen forudsætter derfor, at pantsætteren efterfølgende indgår en aftale, som kan danne grundlag for pengekravet.

På pantsætningstidspunktet foreligger der, ved fremtidige fordringer, derfor endnu ikke en gensidigt bebyrdende aftale mellem parterne. En ensidig ret til eksempelvis at levere en ydelse er ikke tilstrækkelig, hvis der ikke samtidig består en pligt hertil. En fremtidig fordring beror derfor alene på en forventning om, at der senere vil opstå et krav.⁶¹

Problemstillingen er derfor, om fremtidige fordringer kan pantsættes med retsvirkning over for tredjemand. I insolvensretlig sammenhæng får problemstillingen særlig betydning, hvis fordringerne først opstår inden for omstødelsesperioden, selv om sikringsakten er foretaget før denne periode.⁶² Dette blev behandlet i en tilkendegivelse fra Vestre Landsret af 13. juni 1994 (3. Afd., B-2070/1991).

En pelsdyrfarm afgav den 20. februar en transporterklæring vedrørende tilgodehavender hos Danske Pels Auktioner for den *"løbende transport f.s.v. angår 1989- og 1990-produktionen."* Af transporterklæringen fremgik det, at pelsdyrfarmen forpligtede sig til at levere skind til salg hos Danske Pels Auktioner, indtil transporten var opfyldt. Transporterklæringen blev samtidig meddelt én gang for alle ved denunciationen over for Danske Pels Auktioner. Alle skind blev indleveret til Danske Pels Auktioner tidligere end tre måneder før fristdagen, men blev først solgt senere end tre måneder før fristdagen. Landsretten udtalte, at *"[d]et er ubestridt, at der kan foretages pantsætning af fremtidige fordringer af den i sagen omhandlede karakter, hvis pantet kan bestemmes og beskrives med den klarhed og entydighed, som er en grundlæggende betingelse for stiftelse af panterrettigheder."* I relation til omstødelsesspørgsmålet udtalte landsretten endvidere, at det ikke kan accepteres *"at den, der modtager sikkerhedsstillelse, ved en sådan underretning en gang for alle skulle opnå en bedre retsstilling i forhold til konkursboet, end hvis sikringsakten var foretaget efterhånden som tilgodehavenderne opstod. Panteretten kan herefter i forhold til konkursboet først anses for stiftet, når fordringerne må betragtes som opstået."* Landsretten fandt herefter, at fordringerne måtte anses for opstået ved indleveringen af skindene til Danske Pels Auktioner, hvilket skete tidligere end tre måneder før fristdagen. På denne baggrund var der ikke grundlag for omstødelse.⁶³

Der var ikke tale om en betinget fordring, da pelsdyrfarmen ikke var forpligtet over for Danske Pels Auktioner til at indlevere skind. Forpligtelsen var alene rettet mod banken som panthaver. På pantsætningstidspunktet forelå der derfor ikke en gensidigt bebyrdende aftale mellem

⁶¹ Carstensen og Rørdam, 2002, s. 64

⁶² Carstensen og Rørdam, 2002, s. 64

⁶³ Vestre Landsrets tilkendegivelse af 13. juni 1994 (3. Afd., B-2070/1991), se også Millung-Christoffersen, 2016, s. 227-228

pelsdyrfarmen og Danske Pels Auktioner, som kunne danne grundlag for en betinget pengefordring.

Tilkendegivelsen viser, at forhåndsdenunciation kan foretages før fordringens opståen, hvis fordringen kan beskrives tilstrækkeligt klart og entydigt. Panteretten anses dog først for stiftet i forhold til konkursboet, når fordringen kommer til eksistens.

Fremtidige fordringer kan derfor pantsættes, hvis de kan identificeres med tilstrækkelig klarhed og entydighed. Er dette krav opfyldt, kan der foretages forhåndsdenunciation allerede ved pantsætningsaftalens indgåelse, uden at der kræves gentagen underretning i takt med, at de enkelte fordringer opstår. Panteretten anses dog først for stiftet i forhold til konkursboet, når fordringen faktisk opstår.

4.4 Fakturabelåning som finansieringsform

Pant i udestående og fremtidige fordringer har væsentlig praktisk betydning ved fakturabelåning. Ved fakturabelåning opnår virksomheden kredit med udgangspunkt i sine fakturafordringer, som typisk stilles som sikkerhed for finansieringen.

Fakturabelåning kan etableres gennem både factoringselskaber og pengeinstitutter og bygger på løbende overdragelse eller pantsætning af virksomhedens nuværende og fremtidige tilgodehavender. Arrangementet udgør derfor typisk et løbende kreditmellemværende.⁶⁴

Der etableres typisk en fakturabelåningskredit og en sikringskonto. Finansieringsgiveren får transport i virksomhedens fakturafordringer, hvorefter en del af fakturabeløbet udbetales til virksomheden, mens resten tilbageholdes på sikringskontoen. Eksempelvis kan 80 % af fakturabeløbet indsættes på virksomhedens kassekredit, mens de resterende 20 % indsættes på en sikringskonto til sikkerhed for finansieringsgiveren.⁶⁵

Ordningen indebærer, at virksomhedens adgang til likviditet løbende følger de fakturafordringer, der overdrages til pengeinstituttet eller factoringselskabet. Nye fakturaer kan

⁶⁴ Bang-Pedersen, Petersen og Spanggard, 2008, s. 157 og Clausen og Jensen, 2023, s. 83 og Iversen, Kristensen og Madsen, 2015, s. 551

⁶⁵ Iversen, Kristensen og Madsen, 2015, s. 554

således danne grundlag for yderligere belåning, mens indbetalinger fra debitorerne kan anvendes til nedbringelse af kreditten eller frigivelse af midler fra sikringskontoen.

Factoringaftaler indebærer, at en virksomheds kundefordringer overdrages til et factoringsselskab med henblik på at opnå finansiering. Overdragelsen kan ske til eje eller til sikkerhed, afhængigt af aftalens nærmere udformning. Factoring er kendetegnet ved en systematisk og løbende overdragelse af fordringer og kan omfatte hele virksomhedens debitor masse eller samtlige fordringer inden for en bestemt varegruppe eller et bestemt geografisk kundeområde.⁶⁶

Virksomheden vil typisk være forpligtet til løbende at overdrage de fordringer, der er omfattet af aftalen, mens factoringsselskabet stiller finansiering til rådighed på grundlag heraf. Factoring adskiller sig fra fakturabelåning gennem et pengeinstitut ved, at factoringsselskabet ofte også varetager debitoradministration, opkrævning, inddrivelse og eventuelt kreditvurdering eller kreditrisiko.⁶⁷

Fakturabelåning anvendes i praksis som finansieringsform, fordi virksomheder ofte har betydelige likviditetsmidler bundet i tilgodehavender med længere betalingsfrister. Ved at overdrage eller belåne fordringerne kan virksomheden frigøre likviditet og dermed understøtte den løbende drift.⁶⁸

4.5 Sammenfatning af pant i simple fordringer

Simple fordringer kan anvendes som sikkerhed gennem pantsætning efter GBL § 31, virksomhedspant og fordringspant. Ved pantsætning efter GBL § 31 består sikringsakten i denunciation til fordringens skyldner. Denunciationen skal være kommet frem og klart tilkendegive, at fordringen er overdraget eller pantsat.

⁶⁶ Iversen, Kristensen og Madsen, 2015, s. 551

⁶⁷ Iversen, Kristensen og Madsen, 2015, s. 551 og Clausen og Jensen, 2023, s. 85 og Berning, 1977, s. 212 og Christensen, 1999, s. 122

⁶⁸ Berning, 1977, s. 210-211

Det er desuden en forudsætning, at den pantsatte fordring kan identificeres. Kravet om individualisering har betydning for afgrænsningen af panterettens omfang og for panthaverens mulighed for at dokumentere sin ret over for tredjemand.

Simple fordringer kan være udestående, betingede eller fremtidige. Sondringen mellem betingede og fremtidige fordringer beror navnlig på, om der allerede foreligger en gensidigt bebyrdende aftale, som pengekravet kan støttes på. Fremtidige fordringer kan pantsættes, hvis de kan beskrives med tilstrækkelig klarhed og entydighed, men panteretten anses først for stiftet i forhold til konkursboet, når fordringen kommer til eksistens.

Fakturabelåning og factoring viser reglernes praktiske betydning, idet virksomhedens fakturafordringer løbende kan overdrages eller pantsættes som grundlag for finansiering. Da sådanne arrangementer ofte omfatter både eksisterende og fremtidige fordringer, får tidspunktet for fordringernes opståen og sikringsaktens foretagelse betydning for den senere omstødelsesvurdering.

5. Omstødelse

Ved konkurs fordeles skyldnerens aktiver mellem kreditorerne efter konkursordenen. Forud for konkursen kan enkelte kreditorer imidlertid have opnået betaling eller sikkerhed på en måde, der forskyder kreditorernes indbyrdes stilling til skade for de øvrige. Konkurslovens omstødelsesregler har til formål i et vist omfang at korrigere sådanne forskydninger.⁶⁹

Det er ikke enhver forskydning, der kan eller skal korrigeres ved omstødelse. Reglerne indebærer ikke, at enhver disposition kan tilsidesættes, blot fordi den isoleret set giver enkelte kreditorer en fordel eller andre en ulempe. Dette skyldes navnlig hensynet til, at skyldneren også i økonomisk vanskelige tider må have en vis handlefrihed til at videreføre eller genoprette virksomheden.⁷⁰

⁶⁹ Jensen, 2024, s. 119

⁷⁰ Ørgaard, 2022, s. 92

Omstødelsesreglerne retter sig derfor mod dispositioner, der efter deres karakter, tidspunkt eller konkrete omstændigheder medfører en uacceptabel forskydning af kreditorernes indbyrdes stilling. Konkurslovens kapitel 8 fastsætter betingelserne for, hvornår sådanne dispositioner kan omstødes.⁷¹

Omstødelsesreglernes anvendelse afhænger i vidt omfang af dispositionens placering i forhold til fristdagen. Fristdagen fastlægges efter de fristdagsudløsende begivenheder i KL § 1 og fungerer som det tidspunkt, hvorfra de relevante omstødelsesfrister beregnes. Begrundelsen herfor er, at fristerne knyttes til det tidligst mulige tidspunkt, hvor skyldnerens manglende betalingsevne er registreret hos en offentlig myndighed.⁷²

5.1 Dispositioner til skade for kreditorerne

Omstødelse forudsætter, at dispositionen har været til skade for kreditorerne. Skaden kan bestå i, at konkursmassen er blevet forringet, eller at dispositionen har forskudt kreditorernes indbyrdes stilling. Det er tilstrækkeligt, at én kreditor stilles ringere som følge af dispositionen.⁷³

Hvis dispositionen vedrører midler, som ikke ville være indgået i konkursmassen, foreligger der derimod ikke tab for kreditorerne. Dette gælder eksempelvis ved tredjemandsbetalinger, hvor betalingen ikke hidrører fra skyldnerens formue, og ved dispositioner over kreditorbeskyttede aktiver.⁷⁴

Dette må adskilles fra tilfælde, hvor dispositionen vedrører et pantsat aktiv. Hvis panthaverens fordring er fuldt sikret, vil en betaling til panthaveren ikke nødvendigvis skade de øvrige kreditorer, idet betalingen modsvares af en tilsvarende friværdi i aktivet. Der foreligger derfor kun kreditorskade, hvis betalingen reelt forringer de usikrede kreditorers dækningsmuligheder.⁷⁵

⁷¹ Jensen, 2024, s. 119

⁷² Betænkning nr. 1971/606, s. 45 og Ørgaard, 2022, s. 83-84

⁷³ Jensen, 2024, 120 og Paulsen, 2010, s. 514-515 og Bang-Pedersen, Christensen og Jensen, 2023, s. 384

⁷⁴ Jensen, 2024, s. 120 og Ørgaard, 2022, s. 92 og Paulsen, 2010, s. 514

⁷⁵ Jensen, 2024, s. 120

Vurderingen af, om en disposition har været til skade for kreditorerne, beror på en sammenligning mellem det forventede alternative forløb og den faktiske situation. Det afgørende er, hvordan kreditorernes stilling ville have været, hvis dispositionen ikke var foretaget.⁷⁶

5.2 Opdeling af omstødelsesreglerne

Ved konkursloven af 1977 skete der en væsentlig objektivisering af omstødelsesreglerne. Det indebærer, at kun KL §§ 72 og 74 udgør egentlige subjektive omstødelsesregler.⁷⁷ KL § 74 er en generalklausul om utilbørlige dispositioner og forudsætter insolvens samt ond tro hos den begunstigede. KL § 72 angår dispositioner efter fristdagen og forudsætter, at den begunstigede vidste eller burde vide, at fristdagen var indtrådt.⁷⁸

Ved de objektive omstødelsesregler kan omstødelse ske, hvis der foreligger en omstødelsesgrund inden for de fastsatte frister, uden at der skal føres bevis for skyldnerens insolvens eller modtagerens kendskab hertil.

De objektive regler omfatter bl.a. gaver, afkald på falden arv, urimeligt høje lønudbetalinger til nærstående, betaling med usædvanlige betalingsmidler, sikkerhedsstillelse for tidligere stiftet gæld, virksomhedspant og udlæg, jf. KL §§ 64-67 og 70-71. Adgangen til objektiv omstødelse er tidsmæssigt begrænset til bestemte frister forud for fristdagen, herunder typisk 6 måneder, jf. KL §§ 64-66, og 3 måneder, jf. KL §§ 67-71.⁷⁹

Opdelingen mellem objektiv og subjektiv omstødelse har navnlig betydning for retsvirkningerne. Ved objektiv omstødelse skal den begunstigede som udgangspunkt fralægge sig den berigelse, dispositionen har medført, jf. KL § 75. Ved subjektiv omstødelse efter KL §§ 72 og 74 skal den begunstigede derimod som udgangspunkt erstatte konkursboets tab, jf. KL § 76. De subjektive regler kan derfor efter omstændighederne føre til et videregående krav end de objektive regler.⁸⁰

⁷⁶ Jensen, 2024, s. 121 og Petersen og Ørgaard, 2024, s. 639

⁷⁷ Bang-Pedersen, Christensen og Jensen, 2023, s. 389-390

⁷⁸ Paulsen, 2010, s. 543

⁷⁹ Ørgaard, 2022, s. 95 og Paulsen, 2010, s. 542

⁸⁰ Ørgaard, 2022, s. s. 159-161 og 163-164

Omstødelsesreglerne kan desuden opdeles i forringende og forrykkende dispositioner. Ved forringende dispositioner undrages midler fra konkursmassen, uden at skyldneren opnår en tilsvarende modydelse. Ved forrykkende dispositioner begunstiges én kreditor på bekostning af de øvrige. Disse betegnes derfor også som kreditorbegunstigende dispositioner.

Forskellen består i, at forringende dispositioner reducerer konkursmassen, mens forrykkende dispositioner forskyder kreditorernes indbyrdes stilling uden nødvendigvis at reducere konkursmassen.⁸¹

5.3 Objektive omstødelsesregler

Ved vurderingen af, om der kan ske omstødelse af et løbende mellemværende, er det relevant at inddrage de objektive kreditorbegunstigende omstødelsesregler i KL §§ 67, 70 og 70 a. Disse bestemmelser retter sig mod dispositioner, hvor der sker en forskydning i kreditorernes indbyrdes stilling, idet én kreditor opnår en bedre stilling på bekostning af de øvrige.

Dette skyldes, at dispositionerne enten indebærer, at en kreditor opnår fyldestgørelse forud for de øvrige, jf. KL § 67,⁸² eller at en kreditor opnår eller forbedrer en sikkerhedsret, jf. KL §§ 70 og 70 a.⁸³

5.3.1 Omstødelse af mistænkelige betalinger

I tiden op til konkurs kan skyldneren have incitament til at begunstige enkelte kreditorer, eksempelvis for at opretholde et forretningsforhold eller tilgodese nærtstående. KL § 67 regulerer sådanne betalinger og giver mulighed for omstødelse, når betalingen er sket senere end tre måneder før fristdagen, jf. KL § 67, stk. 1. For nærtstående er fristen to år, jf. KL § 67, stk. 2.⁸⁴

⁸¹ Petersen og Ørgaard, 2024, s. 633 og Jensen, 2024, s. 122 og s. 128 og Bang-Pedersen, Christensen og Jensen, 2023, s. 390-391

⁸² Ørgaard, 2022, s. 115

⁸³ Jensen, 2024, s. 147

⁸⁴ Jensen, 2024, s. 135 og s. 147 og Paulsen, 2010, s. 555

Bestemmelsen omfatter betaling med usædvanlige betalingsmidler, betaling før normal betalingstid og betalinger, der afgørende har forringet skyldnerens betalingsevne. Omstødelse kan dog ikke ske, hvis betalingen efter omstændighederne fremtræder som ordinær.⁸⁵

Formålet med ordinærundtagelsen er at afgrænse omstødsesadgangen, hvor betalingen ville være foretaget på samme måde uanset skyldnerens økonomiske situation. Vurderingen beror ikke på kreditors subjektive opfattelse, men på om de ydre, kendelige forhold viser, at betalingen ikke havde ekstraordinær karakter.⁸⁶

Det er derfor ikke afgørende, om den konkrete kreditor opfattede betalingen som normal, men om betalingen ud fra de synlige omstændigheder fremstår som en almindelig forretningsmæssig disposition.⁸⁷

5.3.1.1 *Betaling med usædvanlige betalingsmidler*

Bestemmelsens første led angår betaling med usædvanlige betalingsmidler. Det afgørende er, om betalingsmåden fremstår ekstraordinær og mistænkelig i lyset af forholdet mellem skyldneren og betalingsmodtageren.⁸⁸

Vurderingen beror navnlig på parternes aftale, tidligere praksis, brancheforhold og almindelige obligationsretlige principper. Et betalingsmiddel kan forstås som en ydelse, der anvendes til opfyldelse af et pengekrav. Kontant betaling vil eksempelvis normalt være sædvanlig i detailhandel.⁸⁹

KL § 67, 1. led, retter sig navnlig mod tilfælde, hvor opfyldelsen sker på en anden måde end aftalt. Obligationsretligt kan dette beskrives som *datio in solutum*, hvor kreditor accepterer en anden ydelse end den oprindeligt aftalte. Omstødelse forudsætter, at det usædvanlige betalingsmiddel kan tilskrives skyldnerens økonomiske vanskeligheder.⁹⁰

⁸⁵ Petersen og Ørgaard, 2024, s. 644 og s. 683-684

⁸⁶ Betænkning nr. 1971/606, s. 151

⁸⁷ Bang-Pedersen, Christensen og Jensen, 2023, s. 437

⁸⁸ Betænkning nr. 1971/606, s. 151

⁸⁹ Betænkning nr. 1971/606, s. 151 og Petersen og Ørgaard, 2024, s. 677-678 og Jensen, 2024, s. 139 og Andersen, 2022, s. 147

⁹⁰ Eyben og Mortensen, 2022, S. 129 og Møgelvang-Hansen og Juul-Sandberg, 2022, s. 352-353 og s. 355

En betaling med et ellers usædvanligt betalingsmiddel kan dog være ordinær, hvis kreditor havde en selvstændig interesse i at modtage ydelsen, eksempelvis fordi parterne i forvejen handlede med sådanne aktiver, eller tilsvarende opfyldelse tidligere havde fundet sted.⁹¹

5.3.1.2 Betaling før normal betalingstid

Bestemmelsens andet led omfatter betaling før normal betalingstid. Det afgørende er, hvornår skyldneren normalt ville have betalt, hvis skyldneren ikke var kommet i økonomiske vanskeligheder. Betaling før dette tidspunkt kan begunstige kreditor på bekostning af de øvrige.⁹²

Normal betalingstid er ikke nødvendigvis sammenfaldende med forfaldstid eller handlingstid. Forfaldstid er det tidspunkt, hvor manglende betaling udgør misligholdelse, mens handlingstid angiver det tidspunkt, hvor skyldneren har pligt til at betale.⁹³ Vurderingen beror derfor på, om betalingen er sket før det tidspunkt, som efter aftalen, parternes forhold og sædvane ville have været normalt, hvis skyldneren ikke var kommet i økonomiske vanskeligheder.⁹⁴

U 2002.1139 Ø illustrerer, at en betaling kan anses for sket før normal betalingstid, selv om den er sket efter forfaldstid.

I U 2002.1139 Ø havde parterne aftalt, at den afsluttende rate på 10 % af købesummen skulle betales 30 dage netto efter godkendt aflevering af et skib. Betalingen blev imidlertid foretaget kun seks dage efter afleveringen. Landsretten fandt derfor, at betalingen var sket før normal betalingstid.⁹⁵

Dommen viser, at vurderingen af normal betalingstid beror på parternes konkrete aftale og betalingsvilkår. Landsretten lagde vægt på, at betaling efter aftalen først skulle ske 30 dage efter afleveringen, hvorfor betalingen kort efter afleveringen blev anset for sket før normal betalingstid. Forfaldstidspunktet er derfor ikke i sig selv afgørende.

En betaling før forfaldstid må som udgangspunkt anses for betaling før normal betalingstid, men dette udgangspunkt kan fraviges, hvis betalingen ligger i forlængelse af et sædvanligt

⁹¹ Petersen og Ørgaard, 2024, s. 677-678

⁹² Betænkning nr. 1971/606, s. 151 og Bang-Pedersen, 2026, s. 271

⁹³ Møgelvang-Hansen og Juul-Sandberg, 2022, s. 356 og Andersen, 2022, s. 92

⁹⁴ Betænkning nr. 1971/606, s. 151

⁹⁵ U 2002.1139 Ø

betalingsmønster mellem parterne. Omstødelse efter andet led er desuden udelukket, hvis betalingen fremtræder som ordinær, eksempelvis fordi der foreligger en saglig forretningsmæssig begrundelse for den fremskudte betaling.⁹⁶

5.3.1.3 Betalinger, der afgørende har forringet skyldnerens betalingsevne

Bestemmelsens tredje led omfatter betalinger, der afgørende har forringet skyldnerens betalingsevne. Reglen retter sig mod væsentlige betalinger, hvor skyldneren prioriterer én kreditor og samtidig reducerer sin likviditet i et omfang, der forringer de øvrige kreditors dækningsmuligheder.⁹⁷

Betalingen vil typisk være sket med sædvanligt betalingsmiddel og til normal betalingstid. Det mistænkelige består derfor i betalingens størrelse og betydning i lyset af skyldnerens økonomiske situation. Det må kræves, at betalingen er så væsentlig, at det også for udenforstående fremstår klart, at skyldnerens mulighed for at videreføre virksomheden er afgørende forringet. Dette kan navnlig være tilfældet, hvis skyldneren reelt har udtømt sine likvide midler.⁹⁸

Ved vurderingen indgår ikke alene kontoindeståender, men også trækingsrettigheder og andre let realisable aktiver. Det afgørende er, i hvilket omfang betalingen samlet set reducerer skyldnerens faktiske mulighed for at opfylde sine forpligtelser.⁹⁹

Udgangspunktet er, at den enkelte betaling skal have haft afgørende betydning for skyldnerens betalingsevne. Flere betalinger til forskellige kreditorer kan derfor som udgangspunkt ikke sammenlægges for at statuere afgørende forringelse.¹⁰⁰ Dette er fastslået i U 2013.1146 H og U 2013.1153/1 H.

I U 2013.1146 H blev A taget under konkursbehandling den 20. september 2007. En betaling på 200.000 kr. til J, foretaget den 13. juli 2007, blev krævet omstødt, idet den lå inden for omstødelsesperioden. Parterne var enige om, at betalingen ikke i sig selv afgørende havde forringet A's betalingsevne. A havde imidlertid i perioden fra den 12. til den 18. juli 2007 foretaget en række betalinger til forskellige kreditorer, som samlet set havde haft en sådan virkning. Højesteret fastslog med henvisning til forarbejderne til KL § 67, at betalinger til forskellige kreditorer som

⁹⁶ Møgelvang-Hansen og Juul-Sandberg, 2022, s. 357 og s. 359 og Ørgaard, 2022, s. 121 og Petersen og Ørgaard, 2024, s. 686

⁹⁷ Betænkning nr. 1971/606, s. 151

⁹⁸ Jensen, 2024, s. 144 og Betænkning nr. 1971/606, s. 151

⁹⁹ Bang-Pedersen, 2026, s. 272

¹⁰⁰ Møgelvang-Hansen og Juul-Sandberg, 2022, s. 360

udgangspunkt ikke kan sammenlægges ved vurderingen af, om en betaling afgørende har forringet skyldnerens betalingsevne.¹⁰¹

Dommen viser, at vurderingen knytter sig til den enkelte betalings isolerede virkning på skyldnerens betalingsevne. Det er derfor ikke tilstrækkeligt, at flere betalinger til forskellige kreditorer samlet set har haft en afgørende virkning, hvis den konkrete betaling ikke i sig selv opfylder betingelsen. Samme udgangspunkt er lagt til grund i U 2013.1153/1 H.¹⁰²

Selv om betingelserne i KL § 67, stk. 1, 3. led, er opfyldt, kan omstødelse ikke ske, hvis betalingen fremtræder som ordinær. Ved dette led får ordinærundtagelsen særlig betydning, fordi vurderingen knytter sig til betalingens virkning på skyldnerens økonomi.

En betaling kan derfor efter omstændighederne være ordinær, selv om den har haft væsentlig betydning for skyldnerens betalingsevne. Det afgørende er, om betalingen fremstår som et naturligt led i virksomhedens drift eller som udslag af skyldnerens økonomiske vanskeligheder. Der kan blandt andet lægges vægt på betalingsmønsteret, og om virksomheden fortsatte nogenlunde normalt efter betalingen.¹⁰³

5.3.2 Omstødelse af panteret og anden sikkerhedsret

KL § 70 regulerer omstødelse af panteret og anden sikkerhedsret. Bestemmelsen retter sig mod tilfælde, hvor en kreditor opnår eller sikrer en bedre dækningsposition forud for konkursen uden samtidig at yde ny kredit.¹⁰⁴

Omstødelse kan ske, hvis sikkerheden ikke er tilsagt ved gældens stiftelse, eller hvis sikringsakten ikke er foretaget uden unødigt ophold herefter, jf. KL § 70, stk. 1, 1. pkt. Det er desuden en betingelse, at sikringsakten er foretaget senere end tre måneder før fristdagen. For nærtstående er fristen to år, jf. KL § 70, stk. 2.

Bestemmelsen omfatter navnlig sikkerhedsstillelse for allerede bestående gæld og tilfælde, hvor sikkerheden er tilsagt samtidig med gældens stiftelse, men først sikres mod retsforfølgning

¹⁰¹ U 2013.1146 H

¹⁰² U 2013.1153/1 H

¹⁰³ Petersen og Ørgaard, 2024, s. 687-689

¹⁰⁴ Møgelvang-Hansen og Juul-Sandberg, 2022, s. 369-370 og Jensen, 2024, s. 146-147

senere. I begge situationer kan kreditor opnå en forbedret stilling på bekostning af de øvrige kreditorer.¹⁰⁵

KL § 70 indeholder herudover særlige regler om fordringspant og virksomhedspant. Fordringspant er omfattet af særreglen i KL § 70, stk. 1, 2. pkt. Virksomhedspant, der er stiftet senere end tre måneder før fristdagen, behandles efter KL § 70, stk. 1, jf. KL § 70, stk. 3, mens virksomhedspant stiftet senest tre måneder før fristdagen reguleres særskilt i KL § 70 a.¹⁰⁶

KL § 70 adskiller sig fra KL § 67 ved, at bestemmelsen ikke indeholder en udtrykkelig ordinærreservation. Det er dog omdiskuteret, om bestemmelsen alligevel bør begrænses af en sådan reservation. Til støtte herfor er det anført, at en vidtgående omstødelsesadgang kan ramme almindelige og forretningsmæssigt begrundede finansieringsdispositioner, og at KL § 70 a indeholder en lovfæstet ordinærreservation for virksomhedspant. Heroverfor taler, at lovgiver ved indførelsen af KL § 70 a ikke indsatte en tilsvarende undtagelse i KL § 70, hvilket kan indikere, et bevidst lovgivningsvalg.¹⁰⁷

5.3.2.1 Pant for gammel gæld

KL § 70, stk. 1, 1. led, retter sig mod tilfælde, hvor skyldneren stiller sikkerhed for allerede bestående gæld. Det afgørende er, om sikkerheden er tilsagt senest samtidig med gældens stiftelse. Er dette ikke tilfældet, foreligger der som udgangspunkt sikkerhedsstillelse for gammel gæld.¹⁰⁸

Vurderingen knytter sig til forholdet mellem gældens stiftelsestidspunkt og tilsagnet om sikkerhed. Tilsigelsestidspunktet fastlægges efter aftaleretlige principper og angiver det tidspunkt, hvor skyldneren retligt forpligter sig til at stille sikkerhed.

Gældens stiftelsestidspunkt kan ikke uden videre fastlægges til aftalens indgåelse. Det afgørende er, hvornår kreditor ikke længere kan betinge sin ydelse af sikkerhedsstillelse eller undlade at præstere. Ved lån anses gælden som udgangspunkt for stiftet ved udbetalingen.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Petersen og Ørgaard, 2024, s. 699 og Jensen, 2024, s. 148

¹⁰⁶ Bang-Pedersen, 2026, s. 275-276

¹⁰⁷ Ørgaard, 2022, s. 134 og Bang-Pedersen, Christensen og Jensen, 2023, s. 475-476

¹⁰⁸ Petersen og Ørgaard, 2024, s. 704 og Møgelvang-Hansen og Juul-Sandberg, 2022, s. 370-372

¹⁰⁹ Ørgaard, 2022, s. 127-128 og Jensen, 2024, s. 148-149 og Betænkning nr. 1971/606, s. 155

Retspraksis illustrerer betydningen af forholdet mellem tilsigelsestidspunktet og gældens stiftelsestidspunkt. Der gælder et strengt samtidighedskrav, og sikkerheden skal være tilstrækkeligt konkretiseret allerede ved gældens stiftelse.

I U 2017.1040 V blev der indgået aftale om et lån på 500.000 EUR mod sikkerhed i selskabets materielle og immaterielle aktiver. Lånet blev udbetalt, før der blev udarbejdet og tinglyst et løsørejerpantebrev. Landsretten lagde til grund, at gælden blev stiftet ved udbetalingen, og at pantet på dette tidspunkt ikke var tilstrækkeligt konkretiseret. Sikkerheden måtte derfor anses for stillet for allerede bestående gæld og kunne omstødes efter KL § 70, stk. 1, 1. led.¹¹⁰

Dommen viser, at det afgørende efter KL § 70, stk. 1, 1. led, er, om der på tidspunktet for gældens stiftelse foreligger en retligt bindende og tilstrækkeligt konkretiseret forpligtelse til at stille den konkrete sikkerhed. Det er ikke tilstrækkeligt, at parterne havde en hensigt eller en overordnet aftale om, at der skulle stilles sikkerhed. Da lånet i den konkrete sag blev udbetalt, før sikkerhedsstillelsen var endeligt fastlagt og individualiseret, måtte sikkerheden anses for stillet for allerede bestående gæld og kunne derfor omstødes.

5.3.2.2 Pant, der ikke er sikret uden unødigt ophold

Omstødelse kan også ske, selv om sikkerheden er tilsagt senest samtidig med gældens stiftelse. Efter KL § 70, stk. 1, 2. led, kan pant eller anden sikkerhedsret omstødes, hvis sikringsakten ikke er foretaget uden unødigt ophold efter gældens stiftelse.¹¹¹

Bestemmelsen forstås strengt. Sikringsakten skal derfor foretages så hurtigt, som det efter ekspeditionsformens karakter er muligt. Selv kortvarige ophold kan anses for unødige, hvis de ikke er nødvendige led i den sædvanlige ekspedition. Dette gælder navnlig efter udbredelsen af elektronisk kommunikation og digital tinglysning.¹¹² Retspraksis har fastlagt en streng vurdering af, hvornår der foreligger unødigt ophold. Dette ses navnlig i U 2009.2320 H.

I U 2009.2320 H blev et ejerpantebrev udstedt til sikkerhed for et lån, som blev udbetalt en fredag. Ejerpantebrevet blev først sendt til tinglysning den følgende mandag. Højesteret fandt, at sikringsakten ikke var foretaget uden unødigt ophold. Det var uden betydning, at virksomheden havde faste kontor- og arbejdstider samt faste tidspunkter for postafsendelse.¹¹³

¹¹⁰ U 2017.1040 V

¹¹¹ Petersen og Ørgaard, 2024, s. 705

¹¹² Betænkning nr. 1971/606, s. 156 og Jensen, 2024, s. 157-158

¹¹³ U 2009.2320 H

Dommen viser, at der for professionelle parter gælder et meget snævert tidsmæssigt råderum for foretagelse af sikringsakten. Kravet er ikke absolut samtidighed, men sikringsakten skal foretages umiddelbart i tilknytning til gældsstiftelsen, når dette praktisk er muligt.

Den restriktive praksis understøttes af U 2017.1040 V,¹¹⁴ hvor landsretten lagde vægt på, at digital tinglysning siden 2011 har muliggjort tinglysning på ethvert tidspunkt. Da pantebrevet først blev tinglyst flere dage efter gældsstiftelsen, og forsinkelsen ikke var begrundet, var sikringsakten ikke foretaget uden unødigt ophold.

Ophold kan som udgangspunkt heller ikke begrundes i forretningsmæssige hensyn, eksempelvis afventning af rykningspåtegning eller udstykningstilladelse. Sådanne forhold anses ikke for nødvendige led i ekspeditionen.¹¹⁵

Retspraksis viser dog, at korte tidsmæssige forskydninger kan accepteres, hvis de er et naturligt led i den praktiske gennemførelse af sikringsakten. I U 1947.751/3 S blev denunciation foretaget dagen efter gældsstiftelsen anset for sket *in continenti*.

I U 1947.751/3 S optog Kaptajn Brock et lån på 6000 kr. d. 12. november 1945 og et lån på 4500 kr. d. 13. november 1945 af overdyrlæge Corneliussen. Kaptajn Brock gav for lånet sikkerhedsstillelse i transport på sit krav mod Krigsforsikringen af Løsøre. Der skete denunciation til Forvaltningsnævnet for Krigsforsikring d. 14. november 1945. Retten udtalte, at denunciationen måtte anses for sket *in continenti* med gældsstiftelsen.¹¹⁶

Dommen må forstås således, at en kortvarig tidsforskydning kan accepteres, når den ikke indebærer en reel periode, hvor kreditor bevidst har ydet usikret kredit, men alene afspejler en praktisk håndtering af ekspeditionsgangen. Det kan tillige have haft betydning, at der ikke var tale om professionelle parter, hvilket kan tale for et lidt større råderum.

Det afgørende er derfor ikke kun tidsforløbet, men også årsagen til opholdet. Nødvendige ekspeditionsmæssige forhold kan efter omstændighederne accepteres, mens forretningsmæssige hensyn som udgangspunkt gør opholdet unødigt.

¹¹⁴ Se afsnit 5.3.2.1

¹¹⁵ Ørgaard, 2022, s. 130-131

¹¹⁶ U 1947.751/3S

5.3.2.3 Fordringspant

Ved indførelsen af virksomhedspant og fordringspant blev der indsat en særregel om fordringspant i KL § 70, stk. 1, 2. pkt. Bestemmelsen indebærer, at fordringspant kan omstødes, i det omfang pantet omfatter fordringer, der er stiftet senere end tre måneder før fristdagen, men efter gældens stiftelse.

Reglen modificerer KL § 70, stk. 1, 1. pkt., hvor det afgørende som udgangspunkt er, om panteretten er tilsagt ved gældens stiftelse, og om sikringsakten er foretaget uden unødigt ophold.¹¹⁷

Baggrunden er, at fordringspant er et løbende pant, hvor nye fordringer automatisk kan blive omfattet uden ny sikringsakt. Panthaverens sikkerhed kan derfor blive forbedret inden for omstødelsesperioden, selv om fordringspantet er tinglyst tidligere.¹¹⁸

Efter bestemmelsen må der foretages en sammenligning af sikkerhedens udvikling inden for omstødelsesperioden. Hvis sikkerheden er forøget, uden at den sikrede gæld tilsvarende er steget, kan forøgelsen omstødes som pant for gammel gæld.¹¹⁹

Det afgørende bliver herefter, hvornår de pantsatte fordringer anses for stiftet. Betingede fordringer anses som udgangspunkt for stiftet ved indgåelsen af den gensidigt bebyrdende aftale, mens fremtidige fordringer først anses for stiftet, når det underliggende retsforhold etableres, og fordringen kommer til eksistens.¹²⁰

5.3.3 Omstødelse af virksomhedspant

KL § 70 a regulerer omstødelse af forøgelser af virksomhedspant. Bestemmelsen supplerer KL § 70, idet den omfatter tilfælde, hvor virksomhedspantet er stiftet før omstødelsesperioden, men hvor panthaverens sikkerhed forbedres i perioden, fordi nye aktiver omfattes af pantet. Reglen skal ses i lyset af virksomhedspantets løbende karakter, hvor nye aktiver kan blive omfattet uden ny sikringsakt.

¹¹⁷ Jensen, 2024, s. 158

¹¹⁸ Møgelvang-Hansen og Juul-Sandberg, 2022, s. 384 - 385

¹¹⁹ Petersen og Ørgaard, 2024, s. 710-711

¹²⁰ Jf. afsnit 4.3 og Bang-Pedersen, Christensen og Jensen, s. 2023, s. 469

Efter KL § 70 a, 1. pkt., finder bestemmelsen kun anvendelse, hvis virksomhedspantet er tinglyst senest tre måneder før fristdagen. Er pantet tinglyst senere end dette tidspunkt, falder det uden for KL § 70 a og må i stedet bedømmes efter KL § 70, stk. 1.

Dette følger modsætningsvist af KL § 70, stk. 3, hvorefter KL § 70 ikke finder anvendelse på virksomhedspant, der er tinglyst senest tre måneder før fristdagen. Betænkningen om virksomhedspant angiver tilsvarende, at virksomhedspant tinglyst senere end tre måneder før fristdagen skal bedømmes efter KL § 70, stk. 1, 1. pkt.¹²¹

Reguleringen er dermed todelt. Virksomhedspant tinglyst inden for omstødelsesperioden bedømmes efter KL § 70, stk. 1, mens virksomhedspant tinglyst senest tre måneder før fristdagen bedømmes efter KL § 70 a.

Efter KL § 70 a, 1. pkt., kan en forøgelse af virksomhedspantet omstødes, i det omfang forøgelsen er indtrådt senere end tre måneder før fristdagen. Det er dermed den værdiforøgelse, der sker ved, at aktiver tilgår pantet i fristperioden, som kan omstødes.

Omstødelse kan dog ikke ske, hvis forøgelsen fremtrådte som ordinær. Ordinærvurderingen må foretages efter lignende hensyn som efter KL § 67. Der lægges vægt på, om forøgelsen er sket som et led i normal virksomheds drift. Det påhviler pantshaveren at godtgøre, at forøgelsen var ordinær.¹²²

Efter KL § 70 a, 2. pkt., kan senere forøgelser også omstødes, selv om de isoleret set fremtræder som ordinære, hvis der tidligere i perioden er sket en forøgelse, som kan omstødes efter 1. pkt. En tidligere ikke-ordinær forøgelse kan dermed trække efterfølgende forøgelser ind under omstødelsesadgangen. Dette beskrives som en "sneboldeffekt".¹²³

¹²¹ Jensen, 2024, s. 160 og Betænkning nr. 1459/2005, s. 339

¹²² Møgelvang-Hansen og Juul-Sandberg, 2022, s. 386 og Petersen og Ørgaard, 2024, s. 714-715

¹²³ Møgelvang-Hansen og Juul-Sandberg, 2022, s. 386-387 og Petersen og Ørgaard, 2024, s. 714

Efter KL § 70 a, 3. pkt., kan der dog ikke ske omstødelse, i det omfang forøgelsen modsvares af en tilsvarende forringelse af pantet eller en tilsvarende forøgelse af den sikrede fordring. Det afgørende er derfor, om forøgelsen reelt har forbedret panthaverens dækningsposition.¹²⁴

Hvis pantet i perioden forringes, eksempelvis ved at aktiver udgår af pantet eller falder i værdi, eller hvis den sikrede gæld samtidig forøges, kan pantets værdiforøgelse ikke omstødes, i det omfang forringelsen eller gældsforøgelsen modsvarer forøgelsen.

5.4 Subjektiv omstødelse

De subjektive omstødelsesregler findes i KL §§ 72 og 74. Fælles for bestemmelserne er, at omstødelse ikke alene beror på dispositionens karakter og tidspunkt, men også på den begunstigedes kendskab til de relevante omstændigheder.¹²⁵

KL § 72 angår dispositioner efter fristdagen og forudsætter, at den begunstige vidste eller burde vide, at fristdagen var indtrådt. KL § 74 er konkurslovens generalklausul om utilbørlige dispositioner og forudsætter, at skyldneren var eller blev insolvent ved dispositionen, samt at den begunstige kendte eller burde kende insolvensen og de omstændigheder, der gjorde dispositionen utilbørlig.¹²⁶

5.4.1 Omstødelse af dispositioner foretaget efter fristdagen

KL § 72 regulerer omstødelse af dispositioner foretaget efter fristdagen. Bestemmelsen skal ses i lyset af, at skyldneren bevarer rådigheden over sine aktiver frem til konkursdekretets afsigelse, jf. KL § 29, selv om fristdagen markerer, at insolvensbehandling må anses for nært forestående.¹²⁷

Dispositioner efter fristdagen er derfor som udgangspunkt formelt gyldige, men kan efter omstændighederne stride mod hensynet til kreditorfællesskabet. Skyldneren kan ikke forventes

¹²⁴ Møgelvang-Hansen og Juul-Sandberg, 2022, s. 387 og Ørgaard, 2022, s. 136

¹²⁵ Bang-Pedersen, Christensen og Jensen, 2023, s. 390

¹²⁶ Møgelvang-Hansen og Juul-Sandberg, 2022, s. 337

¹²⁷ Jensen, 2017, s. 39, U 2017B.38

fuldstændigt at indstille sin virksomhed, men må samtidig udvise betydelige begrænsninger i råden over aktiverne.¹²⁸

KL § 72 indebærer, at den, der indgår dispositioner med skyldneren efter fristdagen, må være indstillet på, at dispositionerne ikke nødvendigvis kan opretholdes.¹²⁹ Bestemmelsen omfatter betaling af gæld og andre dispositioner foretaget efter fristdagen. Dispositioner på selve fristdagen kan ikke omstødes efter KL § 72.¹³⁰

Som subjektiv omstødelsesregel forudsætter KL § 72, at den begunstigede kendte eller burde kende de omstændigheder, der medførte fristdagen. Omstødelse er dog udelukket, hvis dispositionen må anses for nødvendig, eller hvis den begunstigede var i god tro.¹³¹

Når fristdagen er indtrådt, er udgangspunktet, at skyldneren skal afholde sig fra at betale gæld. Betaling efter fristdagen kan omstødes, medmindre gælden ville blive dækket under konkursen, betalingen var nødvendig for at afværge tab, eller kreditor var i god tro om de omstændigheder, der dannede grundlag for fristdagen, jf. KL § 72, stk. 1.

Det er alene betaling af gæld, der er omfattet af KL § 72, stk. 1. Er der ikke tale om gældsbetaling, skal dispositionen vurderes efter stk. 2. Indgåelse af en ny aftale og kontant opfyldelse heraf kan derfor ikke anses som betaling af gæld efter fristdagen.¹³² Hvis der er tale om betaling af gæld, kan omstødelse ikke ske, hvis kravet under alle omstændigheder ville have opnået dækning under konkursen.¹³³

Bestemmelsen giver også et begrænset råderum for betalinger, der er nødvendige for at afværge tab. Dette kan eksempelvis være betaling af ydelser, som er nødvendige for at opretholde virksomhedens drift, eller betaling af løn for at undgå driftsophør og større tab for kreditorfællesskabet.¹³⁴

¹²⁸ Jensen, 2024, s. 165 og Betænkning nr. 1971/606, s. 158-159

¹²⁹ Jensen, 2024, s. 165

¹³⁰ Petersen og Ørgaard, 2024, s. 722

¹³¹ Betænkning nr. 1971/606, s. 159 og Jensen, 2024, s. 166

¹³² Petersen og Ørgaard, 2024, s. 722

¹³³ Jensen, 2024, s. 167

¹³⁴ Jensen, 2024, s. 167-168 og Bang-Pedersen, Christensen og Jensen, 2023, s. 500

KL § 72, stk. 2, omfatter andre dispositioner efter fristdagen end betaling af gæld. Bestemmelsen har et bredt anvendelsesområde og omfatter blandt andet sikkerhedsstillelse og andre formueretlige dispositioner.¹³⁵

Omstødelse er dog udelukket, hvis dispositionen var nødvendig af hensyn til bevarelse af skyldnerens virksomhed, rimelig varetagelse af kreditorernes fælles interesser eller erhvervelse af dagliglivets fornødenheder, jf. KL § 72, stk. 2, 1. pkt.

Dispositioner som led i fortsat drift efter fristdagen kan derfor efter omstændighederne opretholdes. Det gælder navnlig sædvanlige dispositioner, der er nødvendige for virksomhedens drift. Mere vidtgående dispositioner kan dog også være beskyttet, hvis de konkret er nødvendige eller i kreditorernes fælles interesse. Omstødelse er endvidere udelukket, hvis medkontrahenten var i god tro om de omstændigheder, der dannede grundlag for fristdagen.¹³⁶

Efter KL § 72, stk. 3, er betaling af gæld som udgangspunkt beskyttet mod omstødelse, hvis betalingen er sket under rekonstruktionsbehandling eller forebyggende rekonstruktionsbehandling med rekonstruktørens samtykke. Beskyttelsen bortfalder dog, hvis rekonstruktøren klart har bevæget sig uden for sine beføjelser, eksempelvis ved samtykke til en betaling, der ikke kan begrundes i behovet for at afværge tab.¹³⁷

5.4.1.1 God tro-vurdering

Uanset om de øvrige betingelser er opfyldt, kan der ikke ske omstødelse efter KL § 72, hvis den begunstigede var i god tro om de omstændigheder, der dannede grundlag for fristdagen. Det afgørende er, om den begunstigede kendte eller burde kende den begæring eller beslutning, som fristdagen bygger på.¹³⁸

Der kræves ikke kendskab til selve fristdagsfastlæggelsen eller konkurslovens regler herom. Det afgørende er kendskab til de faktiske omstændigheder, der senere danner grundlag for fristdagen, eksempelvis indgivelse af konkursbegæring.

¹³⁵ Møgelvang-Hansen og Juul-Sandberg, 2022, s. 404

¹³⁶ Møgelvang-Hansen og Juul-Sandberg, 2022, s. 405

¹³⁷ Bang-Pedersen, 2026, s. 283-284

¹³⁸ Bang-Pedersen, Christensen og Jensen, 2023, s. 505

God tro vurderes på tidspunktet for dispositionen. Det forhold, at en konkursbegæring senere tilbagekaldes, udelukker derfor ikke omstødelse, hvis den begunstigede på dispositionstidspunktet kendte eller burde kende en omstændighed, der senere danner grundlag for fristdagen.¹³⁹

Hvis den begunstigede ved, at der er indgivet konkursbegæring, bærer vedkommende risikoen for, at konkursen senere gennemføres, og at begæringen får betydning for fristdagen. Hvis konkursen ikke gennemføres, eller hvis fristdagen ikke kan opretholdes på dette grundlag, kan den begunstigede undgå omstødelse. God tro-vurderingen foretages dog fortsat ud fra den viden, der forelå på dispositionstidspunktet.¹⁴⁰ Dette støttes også af landsretsafgørelsen U 1992.940 V.

I U 1992.940 V havde A indgivet konkursbegæring mod S, men tilbagekaldte begæringen efter at have modtaget betaling. S indgav senere selv konkursbegæring og blev taget under konkurs. A gjorde gældende, at god tro-vurderingen skulle knyttes til den senere begæring, der dannede grundlag for konkursdekretet. Landsretten afviste dette og fandt betingelserne for omstødelse efter KL § 72, stk. 1, opfyldt.¹⁴¹

Dommen viser, at det er tilstrækkeligt, at den begunstigede på dispositionstidspunktet kendte til en begæring, der senere fik betydning for fristdagen. Det er derfor ikke afgørende, om den begunstigede kendte til den konkrete begæring, der umiddelbart førte til konkursdekretet. God tro-vurderingen efter KL § 72 knytter sig dermed til den begunstigedes kendskab på dispositionstidspunktet og ikke til den senere udvikling i insolvensbehandlingen.

5.4.2 Generalklausulen

KL § 74 udgør konkurslovens generalklausul om omstødelse. Bestemmelsen giver mulighed for omstødelse af dispositioner, der efter deres karakter og de konkrete omstændigheder fremstår utilbørlige over for kreditorfællesskabet. Den supplerer dermed de øvrige omstødelsesregler og kan navnlig få betydning, hvor en disposition falder uden for de objektive reglers tidsfrister eller betingelser.¹⁴²

¹³⁹ Jensen, 2017, s. 39-40, U 2017B.38 og Petersen og Ørgaard, 2024, s. 725

¹⁴⁰ Jensen, 2017, s. 42, U 2017B.38

¹⁴¹ U 1992.940 V

¹⁴² Møgelvang-Hansen og Juul-Sandberg, 2022, s. 391 og Jensen, 2024, s. 172

Bestemmelsen er en subjektiv omstødsregel. Omstødelse forudsætter derfor, at skyldneren var eller blev insolvent ved dispositionen, og at den begunstige kende eller burde kende til insolvensen og de omstændigheder, der gjorde dispositionen utilbørlig. Bevisbyrden påhviler konkursboet.¹⁴³

KL § 74 er ikke underlagt en fast omstødsfrist. Dispositioner kan derfor efter omstændighederne omstødes, selv om de er foretaget længere tid før fristdagen eller efter fristdagen.¹⁴⁴ Anvendelsen begrænses dog af kravet om sammenhæng mellem den insolvens, der forelå eller indtrådte ved dispositionen, og den insolvens, der senere førte til konkurs. Har skyldneren været solvent i mellemprioroden, kan dispositionen derfor ikke omstødes efter KL § 74.¹⁴⁵

Efter bestemmelsen kan dispositioner omstødes, når de på utilbørlig måde begunstiger en kreditor på de øvriges bekostning, unddrager aktiver fra kreditorernes fyldestgørelse eller forøger skyldnerens gæld til skade for kreditorerne.

Førstnævnte angår forrykkende dispositioner, idet kreditorernes indbyrdes stilling forskydes uden nødvendigvis at reducere konkursmassen. De øvrige tilfælde angår forringende dispositioner, idet aktiver unddrages kreditorernes fyldestgørelse, eller konkursmassen belastes med yderligere gæld.¹⁴⁶

Omstødelse efter KL § 74 forudsætter, at der foreligger en disposition, som vedrører skyldnerens formue. Det er dog ikke en betingelse, at skyldneren aktivt har medvirket. Kreditors egenmægtige dispositioner over skyldnerens aktiver kan derfor være omfattet. Bestemmelsen omfatter derimod ikke retsforfølgning, hvorfor eksempelvis udlæg ikke kan omstødes efter KL § 74.¹⁴⁷

¹⁴³ Møgelvang-Hansen og Juul-Sandberg, 2022, s. 393

¹⁴⁴ Møgelvang-Hansen og Juul-Sandberg, 2022, s. 391-392 og Bang-Pedersen, 2026, s. 286 og Betænkning nr. 1971/606, s. 162 og Bang-Pedersen, Christensen og Jensen, 2023, s. 499

¹⁴⁵ Møgelvang-Hansen og Juul-Sandberg, 2022, s. 391-392 og Jensen, 2024, s. 172

¹⁴⁶ Bang-Pedersen, Christensen og Jensen, 2023, s. 507

¹⁴⁷ Paulsen, 2010, s. 598

5.4.2.1 Dispositionens utilbørlighed og den begunstigedes onde tro herom

Omstødelse efter KL § 74 forudsætter, at dispositionen kan anses for utilbørlig. Det forhold, at dispositionen er foretaget, mens skyldneren var insolvent, er ikke i sig selv tilstrækkeligt. Hvis dispositionen efter sin karakter svarer til en disposition omfattet af de objektive omstødelsesregler, kan dette tale for utilbørlighed efter KL § 74. Det har navnlig betydning, hvor omstødelse efter de objektive regler ikke kan ske, fordi dispositionen falder uden for fristerne, eller fordi den begunstigede ikke har opnået en berigelse.¹⁴⁸

Utilbørlighedsbegrebet er dog ikke begrænset til dispositionstyperne i de objektive omstødelsesregler. Begrebet er en retlig standard, hvilket giver domstolene et vist spillerum og kan gøre den nedre grænse for utilbørlighed vanskelig at fastlægge.¹⁴⁹

Ved vurderingen kan der navnlig lægges vægt på, hvor kritisk skyldnerens økonomiske situation var på dispositionstidspunktet, om dispositionen afveg fra sædvanlige betalingsmønstre, og om den begunstigede kendte eller burde kende skyldnerens insolvens og de omstændigheder, der gjorde dispositionen utilbørlig.¹⁵⁰

Selv om den begunstigedes kendskab kan indgå i utilbørlighedsvurderingen, udgør ond tro samtidig en selvstændig betingelse for omstødelse efter KL § 74. Det er derfor ikke tilstrækkeligt, at dispositionen objektivt fremstår utilbørlig. Konkursboet må også godtgøre, at den begunstigede kendte eller burde kende de faktiske omstændigheder, der begrundede utilbørligheden.¹⁵¹

5.4.2.2 Skyldnerens insolvens og den begunstigedes onde tro herom

Det er en betingelse for omstødelse efter KL § 74, at skyldneren var eller blev insolvent ved dispositionen. Vurderingen tager udgangspunkt i KL § 17, stk. 2, hvorefter insolvens foreligger, hvis skyldneren ikke kan opfylde sine forpligtelser, efterhånden som de forfalder, medmindre betalingsudygtigheden må anses for forbigående.¹⁵²

¹⁴⁸ Bang-Pedersen, 2026, s. 289 og Ørgaard, 2022, s. 152

¹⁴⁹ Bang-Pedersen, 2026, s. 289-290 og Møgelvang-Hansen og Juul-Sandberg, 2022, s. 394

¹⁵⁰ Møgelvang-Hansen og Juul-Sandberg, 2022, s. 394 og s. 398 og Jensen, 2023, s. 173

¹⁵¹ Ørgaard, 2022, s. 153

¹⁵² Petersen og Ørgaard, 2024, s. 743

Det afgørende er, om skyldneren var ude af stand til at betale sin gæld til forfaldstid. Det er derimod ikke afgørende, om skyldnerens passiver overstiger dennes aktiver. En sådan ubalance kan dog udgøre et indicium for insolvens, idet den kan pege på manglende likviditet.¹⁵³

Omstødelse efter KL § 74 forudsætter endvidere, at den begunstigede var i ond tro om, at skyldneren var insolvent eller blev insolvent ved dispositionen. Skyldnerens bank eller SKAT vil ofte have bedre indsigt i skyldnerens økonomiske forhold end øvrige kreditorer. Vurderingen af god eller ond tro beror dog på en konkret bedømmelse.¹⁵⁴

5.5 Sammenfatning af omstødelse

Omstødsreglerne har til formål at korrigere dispositioner, der forringer konkursmassen eller forskyder kreditorernes indbyrdes stilling. Reglerne forudsætter derfor, at dispositionen har været til skade for kreditorerne, enten ved at reducere de aktiver, der er til rådighed for fyldestgørelse, eller ved at én kreditor opnår en bedre stilling på bekostning af de øvrige.

De objektive regler i KL §§ 67, 70 og 70 a er særligt relevante ved betalinger, sikkerhedsstillelse og forøgelser af løbende pant. KL § 67 angår mistænkelige betalinger, mens KL § 70 vedrører sikkerhedsstillelse for allerede bestående gæld eller sikkerhed, der ikke er sikret uden unødigt ophold. KL § 70 a regulerer forøgelser af virksomhedspant, hvor pantet allerede er etableret før omstødsperioden.

De subjektive regler i KL §§ 72 og 74 forudsætter kendskab til de relevante omstændigheder. KL § 72 angår dispositioner efter fristdagen, mens KL § 74 som generalklausul kan anvendes på utilbørlige dispositioner.

¹⁵³ Bang-Pedersen, 2026, s. 287

¹⁵⁴ Bang-Pedersen, 2026, s. 288 og Jensen, 2023, s. 176

6. Omstødelse af løbende mellemværender

De foregående kapitler har vist, at løbende mellemværender kan forekomme inden for forskellige retlige rammer, herunder gennem virksomhedspant, fordringspant og transport af fordringer efter GBL § 31.

Disse konstruktioner indgår ofte i løbende kreditforhold, navnlig kassekreditter, hvor gælden påvirkes løbende af ind- og udbetalinger mellem skyldner og kreditor. Sikkerhedssiden kan tilsvarende have en dynamisk karakter, idet sikkerheden kan knytte sig til løbende opståede eller udskiftede fordringer. Mellemværendet består dermed både af ændringer i gældens størrelse og af ændringer i sikkerhedens genstand.¹⁵⁵

Fælles for disse forhold er, at parternes retsstilling ikke beror på én enkelt disposition, men på en række dispositioner, der tilsammen udgør mellemværendet. Dette rejser spørgsmålet om, hvordan konkurslovens omstødelsesregler finder anvendelse på løbende mellemværender, når reglerne er struktureret omkring konkrete dispositioner, såsom betaling af gæld eller stiftelse af sikkerhed.

Det første spørgsmål er derfor, hvordan mellemværendet skal afgrænses. Det må navnlig fastlægges, om de løbende dispositioner skal anses som led i ét samlet mellemværende eller som flere selvstændige forhold. Afgrænsningen har betydning for, om omstødelsesvurderingen skal foretages samlet eller i forhold til de enkelte dispositioner. Dette behandles først i relation til gælden og derefter i relation til sikkerheden.

6.1 Gælden som løbende mellemværende

En central problemstilling ved omstødelse i løbende mellemværender er, at gælden ikke nødvendigvis opstår på ét bestemt tidspunkt, men udvikler sig løbende. Dette ses eksempelvis ved kassekreditter, hvor indbetalinger og træk løbende påvirker gældens størrelse.

Problemstillingen har navnlig vist sig i praksis om pant for gammel gæld. I løbende kreditforhold foreligger der ikke nødvendigvis et fast tidspunkt for gældens stiftelse, ligesom

¹⁵⁵ Møgelvang-Hansen og Juul-Sandberg, 2022, s. 376

gældens størrelse løbende varierer. Det kan derfor være vanskeligt at fastslå, hvilken del af gælden der bestod på tidspunktet for sikkerhedsstillelsen, og hvilken del der først opstod senere.

6.1.1 Nettometoden

I praksis opstod der usikkerhed om, hvordan sikkerhedsstillelse skulle vurderes i forhold til en gæld, hvis størrelse løbende ændrede sig. I teorien blev der fremført flere modeller til løsning af problemstillingen.

Efter bruttometoden vurderes de enkelte ind- og udbetalinger isoleret, hvilket i kassekreditforhold svarer til en løbende modregning af krav og modkrav. En anden model tog udgangspunkt i den laveste debetsaldo efter sikkerhedsstillelsen, således at enhver efterfølgende gældsforøgelse blev anset som ny gæld.¹⁵⁶

Den metode, der blev lagt til grund i praksis, er nettometoden, som Højesteret første gang anvendte i U 1984.981 H.

I U 1984.981 H havde et selskab givet en bank sekundært pant i en sikringskonto i et factoringsforhold. Ved sikringsaktens foretagelse udgjorde debetsaldoen på kassekreditten ca. 649.000 kr. Saldoen faldt herefter til ca. 375.000 kr. og steg igen til ca. 646.000 kr. på fristdagen. Højesteret lagde til grund, at bankens tilgodehavende på fristdagen var ca. 3.000 kr. lavere end på tidspunktet for sikkerhedsstillelsen. Pantet blev derfor anset for stillet for gammel gæld, og den opnåede dækning blev omstødt efter KL § 70.¹⁵⁷

Afgørelsen viser, at vurderingen ikke foretages ud fra de enkelte ind- og udbetalinger, men ud fra en sammenligning af nettogælden på tidspunktet for sikkerhedsstillelsen og på fristdagen.

Dommen illustrerer dermed, at nettometoden beror på, om der er sket en nettoforøgelse af gælden i perioden. Et løbende kassekreditmellemværende kan derfor behandles som én samlet økonomisk enhed frem for en række enkeltstående dispositioner.

¹⁵⁶ Pontoppidan, 1985, s. 38, U 1985B.37

¹⁵⁷ U 1984.981 H

6.1.2 Tilsigelsen af pant i løbende mellemværender

Omstødelse efter KL § 70 tager udgangspunkt i en sammenligning af panthaverens stilling på det relevante vurderingstidspunkt og på fristdagen. Ved enkeltstående lån vil sikkerheden typisk være tilsagt ved aftalens indgåelse. Ved løbende mellemværender må vurderingen derimod knyttes til den sikkerhedsstillelse, herunder tidspunktet for sikringsaktens foretagelse.¹⁵⁸ Dette blev fastlagt i U 1993.268 H.

I U 1993.268 H havde et selskab fået udvidet sin kassekredit mod at give håndpant i to fordringer. Sikringsakten blev foretaget den 29. marts 1990, og fristdagen indtrådte den 21. maj 1990. Højesteret fastslog, at omstødelse efter KL § 70 ved anvendelse af nettometoden skal opgøres som forskellen mellem bankens tilgodehavende på tidspunktet for sikringsaktens foretagelse og bankens tilgodehavende på fristdagen.¹⁵⁹

Afgørelsen præciserer dermed nettometoden, idet sammenligningen foretages mellem panthaverens tilgodehavende på sikringsaktstidspunktet og på fristdagen. Vurderingen angår, om tilgodehavendet er forøget eller nedbragt i perioden, hvilket er afgørende for, om der foreligger pant for gammel gæld.

6.1.3 Sikkerheden må ikke overstige den samtidige gældsstiftelse

Ved løbende mellemværender kan en sikkerhedsstillelse kun anses for at vedrøre gæld, der er stiftet samtidig med eller efter sikkerhedsstillelsen. I det omfang sikkerheden overstiger den nystiftede gæld, anses sikkerheden derfor for stillet for gammel gæld.¹⁶⁰ Dette ses illustreret af U 1993.718/2 H.

I U 1993.718/2 H havde et selskab en kassekredit og en fakturabelåningskredit hos en bank, hvor fakturafordringer blev overdraget som sikkerhed. Efter selskabets konkurs forsøgte konkursboet at få fordringerne omstødt som pant for gammel gæld. Højesteret fandt, at debetsaldoen i den relevante periode steg, selv om der løbende blev overdraget fakturafordringer. Banken havde derfor ikke opnået sikkerhed, der oversteg den samtidige gældsstiftelse, og der kunne ikke ske omstødelse efter KL § 70.¹⁶¹

Afgørelsen viser, at nettometoden beror på en samlet vurdering af mellemværendet. Det afgørende er, om der er sket en nettoforøgelse af gælden fra sikringsaktens foretagelse til

¹⁵⁸ Bang-Pedersen, Christensen og Jensen, 2023, s. 472

¹⁵⁹ U 1993.718/2 H

¹⁶⁰ Bang-Pedersen, Christensen og Jensen, 2023, s. 471

¹⁶¹ U 1993.718/2 H

fristdagen. Gældsforøgelsen foreligger kun i det omfang, debetsaldoen på fristdagen overstiger saldoen på sikringsaktstidspunktet.

Dette kan illustreres ved en kassekredit med et træk på 200.000 kr. Der aftales herefter pant for 300.000 kr., og den relevante sikringsakt foretages. På fristdagen er trækket steget til 400.000 kr. Efter sikringen er der dermed stiftet ny gæld for 200.000 kr.

Efter nettometoden kan pantet dække den nystiftede gæld på 200.000 kr. Det oprindelige træk på 200.000 kr. må derimod anses som gammel gæld. Den resterende del af pantet på 100.000 kr., der dækker tidligere stiftet gæld, udgør derfor pant for gammel gæld og kan omstødes.¹⁶²

De løbende udsving i kreditmellemværendet mellem sikringsakten og fristdagen har ikke selvstændig betydning. Det afgørende er nettoresultatet. Hvis gælden ikke er forøget på fristdagen i forhold til sikringsaktstidspunktet, er der ikke stiftet ny gæld, og sikkerheden kan omstødes fuldt ud.¹⁶³

6.2 Sikkerheden som løbende mellemværende

Ud over gælden kan også sikkerhedsstillelsen have en løbende karakter. Sikkerhedens omfang kan variere over tid, eksempelvis fordi der er givet pant i fremtidige fordringer, stilles yderligere pant, eller pantets værdi ændrer sig.¹⁶⁴ Dette ses eksempelvis ved factoring eller fakturabelåningskredit, hvor pantet løbende forøges ved tilkomsten af nye fordringer og formindskes, når fordringerne indfries.¹⁶⁵

Nettometoden finder tilsvarende anvendelse i disse situationer. Det afgørende er, om der i omstødelsesperioden er sket en nettoforøgelse af sikkerheden, som ikke modsvares af samtidig eller efterfølgende gældsstiftelse.

Omstødelsesperioden omfatter almindeligvis hele tremånedersperioden op til fristdagen. Det skyldes, at forøgelser og nedbringelser af pantet i et løbende mellemværende ikke knytter sig

¹⁶² Bang-Pedersen, Christensen og Jensen, 2023, s. 471

¹⁶³ Madsen, 2020, s. 525

¹⁶⁴ Jensen, 2024, s. 154

¹⁶⁵ Bang-Pedersen, Christensen og Jensen, 2023, s. 472

til ét enkelt sikringsaktstidspunkt, men sker løbende. Er en sikringsakt foretaget i perioden, medregnes sikkerheden ved opgørelsen af pantets udvikling.¹⁶⁶

Fordringer, der først sikres senere i omstødelsesperioden, medregnes derfor som led i pantets forøgelse.¹⁶⁷ Det gælder også fordringer, som er aftalt før perioden, men først opstår i perioden, idet sikringsakten først kan gennemføres, når fordringen eksisterer.

Ved nettometoden må pantets værdi vurderes som en enhed ved periodens begyndelse og sammenholdes med værdien på fristdagen. Ændringen i sikkerheden indgår herefter i en samlet vurdering, hvor den sammenholdes med udviklingen i den sikrede gæld.¹⁶⁸ Dette følger af Højesterets afgørelse U 2005.181 H.

I U 2005.181 havde et selskab (S) en kassekredit hos en bank, mens et andet selskab (K) havde påtaget sig selvskyldnerkaution for S' gæld. S og K havde aftalt, at K skulle have transport i S' nuværende og fremtidige kundefordringer til sikkerhed for K's regreskrav. Efter S' konkurs fastslog Højesteret, at panteretten i de enkelte fakturakrav først var etableret ved transportpåtegningerne og sikret ved meddelelse til debitorerne. Herefter udtalte Højesteret, at: "*I en sag som den foreliggende med såvel vekslende kredit som vekslende sikkerhedsstillelse må omstødelsesperioden betragtes som en enhed, således at udviklingen i den samlede gæld og sikkerhedsstillelse i perioden sammenlignes.*" Højesteret fandt, at det ikke var godtgjort, at der var sket sikkerhedsstillelse for gammel gæld, da der ikke forelå sikre oplysninger om sikkerhedsstillelsens udvikling. Betingelserne for omstødelse efter KL § 70 var derfor ikke opfyldt.¹⁶⁹

Dommen viser, at selv om de enkelte fakturaer først blev sikret ved denunciation, skulle vurderingen ikke foretages isoleret for hver sikringsakt. Omstødelsesperioden skulle i stedet betragtes som en enhed, hvor udviklingen i den samlede sikkerhedsstillelse sammenholdes med udviklingen i gælden. Omstødelse kan derfor kun ske, hvis kreditor i perioden har modtaget sikkerhed, som overstiger den samtidige gældsstiftelse. Beregningen foretages på grundlag af kredittens og sikkerhedens størrelse ved periodens begyndelse og på fristdagen.

Dommen viser endvidere, at panteretten i de enkelte fordringer etableres ved transportpåtegningen på fakturaerne, men først beskyttes mod tredjemand ved meddelelse til

¹⁶⁶ Bang-Pedersen, Christensen og Jensen, 2023, s. 473-474 og

¹⁶⁷ Madsen, 2020, s. 529

¹⁶⁸ Bang-Pedersen, Christensen og Jensen, 2023, s. 472

¹⁶⁹ U 2005.181 H

debitorerne, dvs. denunciation. Panterettens beskyttelse opstår således ikke allerede ved indgåelsen af rammeaftalen, men først ved den fremtidige fordrings opståen.

Højesteret tog i U 2008.1964 H stilling til en rammeaftale om sikkerhed i fremtidige fordringer. Afgørelsen viser, at en sådan aftale kan anerkendes, hvis de enkelte fordringer løbende sikres ved behørig denunciation, og sikkerhedsstillelsen knytter sig til samtidig eller løbende stiftet gæld.

I U 2008.1964 H havde et selskab (U) udlejet fly til et flyselskab (F). Til sikkerhed for F's løbende betalinger fik U transport i F's fremtidige fordringer mod tredjemand. De enkelte fakturaer blev påført transportpåtegning, hvorefter betaling skulle ske direkte til U. Højesteret fastslog, at der forelå en rammeaftale, hvorefter F måned for måned stillede sikkerhed i nærmere angivne fremtidige fordringer. Sikkerheden blev ikke stillet til dækning af gammel gæld, men til dækning af løbende, samtidig stiftet gæld. Da transportpåtegningerne udgjorde behørig denunciation, og sikringsakten var gennemført praktisk taget samtidig med og i hvert fald uden unødigt ophold efter gældsstiftelsen, var der ikke grundlag for omstødelse efter KL § 70.¹⁷⁰

Det kan udledes af U 2008.1964 H, at en rammeaftale med løbende sikkerhedsstillelse i takt med tilsvarende gældsstiftelse kan anerkendes uden at være omstødelig efter KL § 70, selv om aftalen omfatter fremtidige fordringer. Dette forudsætter, at de enkelte sikkerhedsstillelser knytter sig til samtidig eller løbende stiftet gæld, og at sikringsakten gennemføres uden unødigt ophold.

Ved forhåndsdenunciation omfattes fordringerne af pantet ved deres opståen, fordi sikringsakten allerede er gennemført over for debitorerne. Panteretten opnår dermed beskyttelse i takt med, at de enkelte fordringer stiftes og kan individualiseres.¹⁷¹

Det afgørende er derfor ikke tidspunktet for den enkelte sikringsakt isoleret set, men den samlede udvikling i sikkerheden. Kun i det omfang pantets forøgelse ikke modsvares af en tilsvarende forøgelse af den sikrede gæld, foreligger der en nettoforbedring af panthavers stilling, som kan danne grundlag for omstødelse.¹⁷²

¹⁷⁰ U 2008.1964 H

¹⁷¹ Bang-Pedersen, Christensen og Jensen, 2023, s. 473

¹⁷² Madsen, 2020, s. 529

6.3 Afgrænsningen mellem sikkerhedsstillelse og betaling

KL §§ 70 og 70 a regulerer tilfælde, hvor kreditorernes indbyrdes stilling forskydes som følge af sikkerhedsstillelse, mens KL § 67 vedrører forskydninger som følge af betaling af gæld. Afgrænsningen beror derfor på, om dispositionen må karakteriseres som en overdragelse til sikkerhed eller til eje.

Ved sikkerhedsstillelse opnår kreditor ikke endelig fyldestgørelse, men alene en styrket retsstilling ved misligholdelse. Opnår pantnaver senere fyldestgørelse gennem pantets værdi, må forholdet som udgangspunkt vurderes efter KL §§ 70 eller 70 a. Sker fyldestgørelsen derimod gennem andre midler end pantet, vurderes den som betaling efter KL § 67.¹⁷³

Retspraksis har udviklet forskellige tilgange til vurderingen af, om pantnaver har opnået fyldestgørelse gennem pantet. Vurderingen afhænger navnlig af pantets karakter, herunder om pantet er etableret efter GBL § 31, som fordringspant eller som virksomhedspant. Ved fakturabelåning, hvor de indbetalte fordringer er stillet til sikkerhed efter GBL § 31, anses debitorernes indbetalinger til pantnaver som udgangspunkt som nedbringelse af gælden ved brug af pantet, medmindre der samtidig eller efterfølgende stiftes ny gæld, jf. U 1993.268 H.¹⁷⁴

Hvis en fakturabelåningskredit derimod ikke er stillet til sikkerhed for kassekrediten, kan indbetalingerne ikke anses som nedbringelse ved brug af pantet. Dette blev fastslået af Højesteret i U 1996.57 H.

I U 1996.57 H havde en virksomhed både kassekredit, fakturabelåningskredit og en tilknyttet sikringskonto hos en bank. De overtagne fordringer var alene stillet til sikkerhed for fakturabelåningskrediten, mens en del af provenuet blev overført til kassekrediten. Konkursboet gjorde gældende, at de to kreditter måtte anses som én enhed, og at der derfor var sket sikkerhedsstillelse for gammel gæld. Højesteret fandt imidlertid, at fakturabelåningskrediten ikke var oprettet med henblik på at nedbringe en overtrukket kassekredit, men udgjorde en uændret fortsættelse af det hidtidige finansieringsarrangement. Da fordringerne ikke var stillet til sikkerhed for kassekrediten, skulle nedbringelsen vurderes efter KL § 67 og ikke KL § 70.¹⁷⁵

¹⁷³ Bang-Pedersen, Christensen og Jensen, 2023, s. 491 og Møgelvang-Hansen og Juul-Sandberg, 2022, s. 349

¹⁷⁴ Madsen, 2020, s. 533 og U 1993.268 H, se afsnit 6.1.2

¹⁷⁵ U 1996.57 H

Det kan udledes af U 1996.57 H, at overførsler i et almindeligt arrangement med fakturabelåningskredit som udgangspunkt anses som betalinger, når det ikke er aftalt, at fakturabelåningskreditten skal sikre kassekreditten. Situationen vurderes derfor efter KL § 67 og ikke efter KL § 70.

En fakturabelåningskredit og en kassekredit kan dermed ikke uden videre anses som én enhed, hvori der automatisk foreligger sikkerhedsstillelse mellem engagementerne. Højesterets bemærkning om, at fakturabelåningskreditten ikke var oprettet med henblik på at nedbringe en overtrukket kassekredit, men var en uændret fortsættelse af den hidtidige ordning, har dog betydning for afgrænsningen.

Bemærkningen åbner for, at en kassekredit og en fakturabelåningskredit efter omstændighederne kan anses som én enhed, hvis fakturabelåningskreditten er oprettet med henblik på at nedbringe en overtrukket kassekredit. I så fald kan arrangementet kvalificeres som sikkerhedsstillelse, hvorved KL § 70 kan finde anvendelse.¹⁷⁶

Bemærkningen synes at sigte på situationer, hvor parterne har søgt at lade en overdragelse til sikkerhed fremtræde som en overdragelse til eje. En sådan tilsløring kan skyldes, at det er vanskeligere at omstøde efter KL § 67 end efter KL § 70.

Pantsætning indebærer uden videre en kreditorbegunstigelse, hvis den ikke modsvares af samtidig eller efterfølgende gældsstiftelse, idet kreditor opnår en styrket retsstilling. Betaling opfylder derimod som udgangspunkt blot et bestående krav. Ved betaling må det derfor vurderes, om der foreligger særlige omstændigheder, der kan begrunde omstødelse.¹⁷⁷

Samme retsstilling blev lagt til grund i U 1996.535/2 H, hvor der tillige blev gjort omstødelse gældende efter KL §§ 67 og 74. Højesteret fandt ikke grundlag for omstødelse, da betingelserne ikke var opfyldt.

¹⁷⁶ Nørgaard, 1996, s. 199, U.1996B.196

¹⁷⁷ Møgelvang-Hansen og Juul-Sandberg, 2022, s. 348-349

I U 1996.535/2 H havde en bank og et selskab både en kassekredit og en fakturabelåningskredit. Højesteret fandt, at fordringer overdraget til sikkerhed for fakturabelåningskreditten ikke også sikrede kassekreditten, selv om der forelå en standardklausul om sekundær hæftelse. Konkursboets krav om omstødelse efter KL §§ 67 og 74 blev afvist, da arrangementet var sædvanligt, og omstødelsesbetingelserne ikke var opfyldt.¹⁷⁸

U 1996.535/2 H bekræfter retsstillingen fra U 1996.57 H. Overførsler i et almindeligt engagement med fakturabelåningskredit må anses som betalinger, når det ikke er aftalt, at fakturabelåningskreditten skal sikre kassekreditten. I sådanne tilfælde vurderes dispositionerne ikke efter reglerne om sikkerhedsstillelse.

At der ikke blev omstødt efter reglerne om betaling af gæld skyldtes, at betingelserne ikke var opfyldt. Det må derfor vurderes, hvilke betingelser der gælder for omstødelse af betalinger i et løbende mellemværende.

6.4 Omstødelse af betalinger i et løbende mellemværende

Et løbende mellemværende giver anledning til særlige overvejelser efter til KL § 67. Spørgsmålet er navnlig, om en nedbringelse af en kassekredit er omfattet af bestemmelsen.

Bestemmelsens ordlyd passer dårligt på kassekreditter, hvor der løbende sker ind- og udbetalinger. Betalinger på en kassekredit sker som udgangspunkt ikke med usædvanlige betalingsmidler, hvorfor bestemmelsens første led normalt ikke finder anvendelse.¹⁷⁹

Det må herefter overvejes, om nedbringelser af kassekreditten kan anses som betaling før normal betalingstid efter bestemmelsens andet led. Er kassekreditten ikke opsagt, kan enhver indbetaling umiddelbart anses som en delvis betaling før normal betalingstid, idet der typisk ikke er fastsat en bestemt forfaldstid for tilbagebetaling.¹⁸⁰

En sådan betragtning kan dog ikke uden videre lægges til grund. Så længe kassekreditten fungerer som en løbende driftskredit, er indbetalinger på kreditten netop et led i den almindelige

¹⁷⁸ U 1996.535/2 H

¹⁷⁹ Bang-Pedersen, Christensen og Jensen, 2023, s. 440

¹⁸⁰ Jensen, 2024, s. 142

drift. Nedbringelsen kan derfor som udgangspunkt ikke anses for sket før normal betalingstid, men må anses for at ligge inden for kredittens sædvanlige afviklingsform.¹⁸¹

En sådan forståelse kan heller ikke uden videre forenes med bestemmelsens formål om at ramme betalinger, der indebærer en utilbørlig begunstiging af en kreditor i lyset af skyldnerens økonomiske sammenbrud eller nærliggende konkurs.

Ved vurderingen efter bestemmelsens tredje led må det tillægges betydning, om indbetalingen indebærer en afgørende forringelse af skyldnerens betalingsevne. Ved en almindelig driftskassekredit kan skyldner fortsat disponere over kreditten, også efter en indbetaling. Indbetalingen medfører derfor ikke nødvendigvis en reel formueforskydning til skade for de øvrige kreditorer, idet skyldnerens likviditetsmæssige stilling i det væsentlige er uændret.¹⁸²

Det kan således konstateres, at ordlyden af KL § 67 passer dårligt på situationer vedrørende kassekreditter. Der består imidlertid et klart behov for, at indbetalinger på en kassekredit i visse tilfælde kan omstødes.

6.4.1 Helhedsvurdering af betalinger i løbende mellemværender

Retspraksis har anlagt en pragmatisk og helhedsorienteret vurdering, hvor også ordinærreservationen inddrages. Ved nedbringelse af kassekreditter afhænger omstødelsesvurderingen i høj grad af de konkrete omstændigheder og fremtræder ofte som en samlet ordinærvurdering.¹⁸³

Der lægges ikke afgørende vægt på den enkelte indbetaling, herunder dens størrelse eller tidspunkt. I stedet vurderes, om den samlede nedbringelse skyldes en ændring i skyldners betalingsmønster som følge af konkursrisikoen.

Der lægges navnlig vægt på, om kassekreditten reelt har fungeret som en kredit, hvor der sædvanligt sker både ind- og udbetalinger. Omstødelse bliver derfor typisk først relevant, når kontoen ikke længere fungerer som en reel kreditfacilitet.¹⁸⁴

¹⁸¹ Ørgaard, 2022, s. 122 og Bang-Pedersen, 2026, s. 273-274

¹⁸² Jensen, 2024, s. 142

¹⁸³ Bang-Pedersen, 2026, s. 274 og Bang-Pedersen, Christensen og Jensen, 2023, s. 442

¹⁸⁴ Ørgaard, 2022, s. 123

Dette vil ofte være tilfældet, hvor der sker indbetalinger til kassekrediten uden tilsvarende udbetalinger, eller hvor skyldner ikke længere har rådighed over kreditten, fordi banken reelt har overtaget den. Dette illustreres af U 2009.1918 H.

I U 2009.1918 H krævede SKAT omstødelse af en nedbringelse af en virksomheds kassekredit og gjorde gældende, at banken reelt havde overtaget styringen med kontoen. Kassekrediten blev imidlertid fortsat anvendt til både ind- og udbetalinger frem til betalingsstandsningen, og checks blev kun tilbagekaldt ved overskridelse af de bevilligede rammer. Banken fandtes derfor ikke at have overtaget kontrollen, og Højesteret stadfæstede landsrettens frifindelse.¹⁸⁵

Dommen viser, at indbetalinger på en kassekredit ikke kan anses for omstødelige, hvis nedbringelserne ikke klart afviger fra tidligere bevægelser på kontoen. Begrænsede ekstraordinære overtræk, der tilbagekaldes ved overskridelse af bevillingsrammen, er ikke i sig selv udtryk for, at banken har overtaget styringen med kassekrediten.

Det blev endvidere tillagt betydning, at kassekrediten fortsat blev anvendt til både ind- og udbetalinger frem til betalingsstandsningen og derfor ikke havde mistet sin karakter af reel kreditfacilitet.

Der foretages dermed ikke en skarp sondring mellem betalinger før normal betalingstid og betalinger, der afgørende har forringet skyldnerens betalingsevne. I stedet foretages en samlet bedømmelse af, om nedbringelsen er led i sædvanlige, forretningsmæssigt begrundede dispositioner, eller om der foreligger en begunstigelse i lyset af skyldnerens økonomiske situation.¹⁸⁶

Retspraksis synes således at bygge på en norm om, at en nedbringelse af en kassekredit kan omstødes efter KL § 67 ”[...] efter det tidspunkt, hvor kassekrediten ikke længere kan betegnes som en kredit, men derimod som en slavisk nedbringelse af et gældsforhold.”¹⁸⁷ Dette støttes af U 2010.3122 H, hvor en nedbringelse af en kassekredit blev omstødt efter KL § 67.

¹⁸⁵ U 2009.1918 H

¹⁸⁶ Bang-Pedersen, 2026, s. 274 og Bang-Pedersen, Christensen og Jensen, 2023, s. 442 og Paulsen, 2010, s.566

¹⁸⁷ Petersen og Ørgaard, 2024, s. 680

I U 2010.3122 H blev en kassekredit midlertidigt forhøjet mod aftale om senere nedbringelse. Højesteret fandt ikke grundlag for omstødelse efter KL § 74 for dispositioner før 1. januar 2005, men omstødte nedbringelsen efter dette tidspunkt efter KL § 67, stk. 1. Det måtte stå både selskabet og banken klart, at nedbringelsen kun kunne ske ved manglende betaling af andre kreditorer, hvorfor den ikke var ordinær, selv om den skete i henhold til en tidligere aftale.¹⁸⁸

Det kan udledes af dommen, at hvis det måtte stå klart for både skyldner og kreditor, at en nedbringelse kun kunne gennemføres på bekostning af de øvrige kreditorer, kan nedbringelsen ikke anses som ordinær og vil derfor kunne omstødes efter KL § 67.

Dommen illustrerer dermed, at en kassekredit ikke kan anses som en reel kreditfacilitet, når nedbringelsen alene kan ske ved, at skyldner undlader at betale øvrige kreditorer. I en sådan situation fremstår kreditten ikke længere som et løbende mellemværende, men som en slavisk nedbringelse af et gældsforhold, hvilket taler for, at dispositionerne må anses som uordinære.

6.4.1.1 Opgørelse af nedbringelser i løbende mellemværende

Ved anvendelsen af KL § 67 på nedbringelser af en kassekredit tages der udgangspunkt i saldoens udvikling i omstødelsesperioden. Vurderingen minder om nettometoden efter KL § 70, men der er ikke tale om en egentlig anvendelse heraf. Der er snarere tale om en tilnærmet metode, hvor vurderingen tager udgangspunkt i den samlede nedbringelse.

Afgørende er, fra hvilket tidspunkt indbetalingerne ikke længere kan anses som ordinære. Den omstødelige nettonedbringelse kan herefter opgøres som forskellen mellem saldoen på dette tidspunkt og på fristdagen. Vurderingen beror derfor ikke på de enkelte bevægelser, men på en helhedsorienteret bedømmelse af kassekreditens udvikling.¹⁸⁹ I U 1991.646 H fastslog Højesteret, at nettonedbringelsen af skyldnerens kassekredit i omstødelsesperioden kunne omstødes efter KL § 67.

I U 1991.646 H blev M erklæret konkurs med fristdag den 14. januar. Fra den 9. oktober til den 29. oktober blev M's kassekredit nedbragt fra ca. 640.000 kr. til ca. 150.000 kr. Nedbringelsen blev muliggjort ved, at M ophørte med at afregne indtægterne fra benzinsalget til sin leverandør, Statoil, selv om han hidtil havde opfyldt denne forpligtelse

¹⁸⁸ U 2010.3122 H

¹⁸⁹ Bangsgaard, 1997, 245-247, U.1997B.245 og Ørgaard, 2022, s. 122-123 og Christensen, 1999, s. 141

ved træk på kassekredit. Konkursboet påstod omstødelse efter KL § 67, stk 1, og KL § 74. Højesteret fandt, at nedbringelsen inden for tre måneder før fristdagen var omstødelig efter KL § 67, stk. 1.¹⁹⁰

Dommen viser, at en nettonedbringelse af en kassekredit kan omstødes efter KL § 67, hvis nedbringelsen skyldes en ændring i skyldnerens sædvanlige betalingsmønster. Den understøtter dermed, at nedbringelser efter det tidspunkt, hvor kassekrediten reelt ikke længere fungerer som en almindelig kreditfacilitet, efter omstændighederne kan omstødes.

6.5 Omstødelse af fordringspant

Adgangen til at omstøde fordringspant følger af KL § 70, stk. 1. Bestemmelsens 2. pkt. indeholder en særregel, som udvider anvendelsesområdet i forhold til 1. pkt. Fordringspant kan herefter omstødes i to situationer.

For det første kan omstødelse ske efter KL § 70, stk. 1, 1. pkt., hvis sikringsakten er foretaget senere end tre måneder før fristdagen, og pantet enten ikke er tilsagt ved gældens stiftelse eller ikke er sikret mod retsforfølgning uden unødigt ophold. Dette svarer til de klassiske tilfælde, hvor der stilles pant for bestående gæld, og kreditor derved opnår en forbedret retsstilling på bekostning af de øvrige kreditorer.¹⁹¹

For det andet kan der ske omstødelse efter KL § 70, stk. 1, 2. pkt., selv om sikringsakten er foretaget før omstødelsesperioden. Bestemmelsen omfatter fordringer, som er stiftet senere end tre måneder før fristdagen, men efter gældens stiftelse.

Selv om fordringspantet er etableret før omstødelsesperioden, kan fordringer, der først opstår i perioden, omfattes af omstødelsesreglen. Bestemmelsen tager dermed højde for fordringspantets løbende karakter og forhindrer, at panthaver opnår en forbedret stilling ved, at nye aktiver automatisk omfattes af en tidligere etableret sikkerhed uden omstødelsesrisiko.¹⁹² Bestemmelsen afspejler dermed, at omstødelsesvurderingen ved fordringspant ikke alene knytter sig til pantets etablering, men også til de enkelte fordringers opståen.

¹⁹⁰ U 1991.646 H

¹⁹¹ Madsen, 2020, s. 529

¹⁹² Madsen, 2020, s. 530

6.5.1 Nettometoden ved fordringspant

Omstødellesadgangen ved fordringspant kommer i et vist omfang til at svare til factoring og bankbaseret fakturabelåning. Fælles er, at sikkerheden knytter sig til løbende opståede fordringer og må modsvares af en tilsvarende gældsforøgelse, idet en udvidelse af sikkerheden til nye fordringer ellers kan føre til omstødelse.¹⁹³

Sammenligningen kan navnlig illustreres ved transport efter GBL § 31, hvor sikkerheden knytter sig til de enkelte fordringers opståen og denunciation. Ved forhåndsdenunciation omfattes fordringerne af sikkerheden allerede ved deres opståen. Tilsvarende gælder ved fordringspant, hvor pantet er etableret på forhånd, men først får betydning i takt med de enkelte fordringers opståen.

I praksis vil fordringspant også ofte minde om tilfælde uden forhåndsdenunciation efter GBL § 31, hvor denunciation typisk gennemføres i umiddelbar forlængelse af fordringens stiftelse. Forskellen er navnlig, at sikringsakten ved fordringspant er foretaget på forhånd, mens den ved transport efter GBL § 31 først gennemføres ved denunciationen.

Nettometoden finder tilsvarende anvendelse ved fordringspant. Vurderingen tager dog udgangspunkt i fordringens opståen frem for sikringsakten. Dette skal ses i lyset af U 1993.268 H,¹⁹⁴ hvorefter pantesikkerheden ved nettometoden først anses for tilsagt ved sikringsaktens foretagelse, dog tidligst ved den enkelte fordrings stiftelse.¹⁹⁵

Ved fordringspant, hvor sikringsakten er foretaget på forhånd, bliver det derfor reelt fordringens stiftelse, der er afgørende. Herved undgås, at pantthaver opnår en løbende forbedring af sin stilling ved, at nye fordringer omfattes af en tidligere etableret sikkerhed uden tilsvarende gældsstiftelse.

Det afgørende er ikke, hvornår den enkelte fordring isoleret set inddrages under pantet, men den samlede udvikling i pantets omfang. Kun i det omfang pantets løbende forøgelse ikke

¹⁹³ Madsen, 2020, s. 530 og Møgelvang-Hansen og Juul-Sandberg, 2022, s. 383

¹⁹⁴ Se afsnit 6.1.2

¹⁹⁵ Jensen, 2024, s. 159

modsvares af en tilsvarende udvikling i den sikrede gæld, foreligger der en nettoforbedring af panthaverens stilling, som kan danne grundlag for omstødelse.¹⁹⁶

Det fremgår af forarbejderne, at der består en funktionel lighed mellem fordringspant og transport efter GBL § 31. Dette skyldes bl.a., at panteretten omfatter de samme aktivtyper, og at fordringspantet er indført som alternativ til eksisterende finansieringsformer, herunder factoring. Det har derfor været forudsat, at valget mellem finansieringsformerne ikke i sig selv bør føre til væsentlige omstødsretlige forskelle.¹⁹⁷

6.5.2 Omstødelse af fordringspant - afgrænsningen mellem KL §§ 67 og § 70

Ved afgrænsningen mellem KL §§ 67 og 70 ved fordringspant er det diskuteret, om alle indbetalinger til panthaveren fra pantsatte fordringer skal bedømmes efter KL § 70, eller om dette kun gælder efter panthaverens tiltrædelse af pantet.¹⁹⁸ I sidstnævnte tilfælde skal indbetalinger før tiltrædelsen vurderes efter KL § 67. Spørgsmålet blev behandlet i U 2014.1790 H.

I U 2014.1790 H havde banken fået tinglyst et fordringspant senere end tre måneder før fristdagen, og parterne var enige om, at der forelå pant for gammel gæld. Spørgsmålet var, om indbetalinger på virksomhedens kassekredit fra pantsatte fordringer skulle bedømmes som led i omstødelsen efter KL § 70 eller som betalinger. Højesterets flertal fandt, at banken skulle fralægge sig den opnåede nettoberigelse. Flertallet lagde vægt på sammenhængen mellem gælden, sikkerheden i fordringerne og indbetalingerne og fandt, at det bedst stemte med omstødsreglernes formål at anse nettonedbringelsen som omfattet af KL § 70. Flertallet henviste også til forarbejderne, hvorefter fordringspant er forudsat at fungere som alternativ til traditionelle fakturabelåningsarrangementer. Indbetalinger fra fordringer omfattet af et fordringspant skulle derfor bedømmes efter KL § 70 og ikke efter KL § 67, selv om panthaveren ikke havde tiltrådt pantet inden konkursen. Mindretallet fandt derimod, at afgrænsningen mellem KL §§ 67 og 70 burde ske efter, om panthaveren havde tiltrådt pantet, i analogi med reglerne om virksomhedspant.¹⁹⁹

Dommen illustrerer en metodisk uenighed om kvalifikationen af indbetalinger under fordringspant. Flertallet anlægger en funktionel betragtning og sidestiller fordringspant med fakturabelåning, hvorefter indbetalinger anses som realisation af pantet og omfattes af KL § 70. Mindretallet anlægger derimod en systematisk sondring mellem betaling og fyldestgørelse

¹⁹⁶ Møgelvang-Hansen og Juul-Sandberg, 2022, s. 384-385

¹⁹⁷ Betænkning nr. 1459/2005, s. 223 og Jensen, 2024, s. 159 og Møgelvang-Hansen og Juul-Sandberg, 2022, s. 383-384

¹⁹⁸ Madsen, 2020, s. 532

¹⁹⁹ U 2014.1790 H

gennem pant og når frem til, at indbetalinger før tiltrædelse må bedømmes efter KL § 67 i analogi med reglerne om virksomhedspant.

Flertallets løsning fremstår mest overensstemmende med den funktionelle tilgang bag reglerne om fordringspant. Fordringspant er i forarbejderne forudsat at fungere som alternativ til traditionelle fakturabelåningsarrangementer, og det er samtidig fremhævet, at omstødesretlige hensyn ikke bør påvirke virksomhedens valg af finansieringsform. Dette taler for, at fordringspant omstødesmæssigt bør behandles efter samme grundlæggende principper som fakturabelåning.

Indbetalinger fra fordringer omfattet af et fordringspant må derfor anses som en integreret del af sikkerhedsarrangementet og bedømmes efter KL § 70.²⁰⁰ Foreligger der derimod ikke en aftale om sikkerhedsstillelse for fordringerne, må indbetalingerne vurderes som betalinger efter KL § 67, jf. U 1996.57 H og U 1996.535 H.²⁰¹

6.6 Omstødelse af virksomhedspant

Ved omstødelse af virksomhedspant må der tages udgangspunkt i pantets karakter som flydende pant, hvor nye aktiver løbende indtræder, mens andre udskilles som led i virksomhedens regelmæssige drift. Pantets sammensætning og værdi kan derfor ændre sig over tid, hvilket nødvendiggør en samlet vurdering af panthaverens stilling.

I modsætning til fordringspant foreligger der ikke samme hensyn til ensartet behandling med traditionelle fakturabelåningsarrangementer. Fordringspant er i forarbejderne forudsat at fungere som alternativ til sådanne arrangementer, hvilket begrundes en tæt sammenhæng i den omstødesretlige behandling. Et tilsvarende hensyn gør sig ikke gældende for virksomhedspant, der omfatter en bredere kreds af aktiver og derfor ikke har samme funktionelle tilknytning til fakturabelåning.²⁰²

²⁰⁰ Bang-Pedersen, Christensen og Jensen, 2023, s. 494

²⁰¹ se afsnit 6.3

²⁰² Møgelvang-Hansen og Juul-Sandberg, 2022, s. 385

Dette har betydning for den omstødelseretlige regulering, idet virksomhedspant er særskilt reguleret i KL § 70 a. Er virksomhedspantet tinglyst senest tre måneder før fristdagen, finder KL § 70 a anvendelse. Vurderingen angår da efterfølgende forøgelser af pantet og værdiforskydninger i pantet over tid.

Er pantet derimod tinglyst senere end tre måneder før fristdagen, følger det modsætningsvist af KL § 70, stk. 3, at omstødelse skal bedømmes efter KL § 70, stk. 1, 1. pkt. Vurderingen angår herefter, om der foreligger pant for gammel gæld.²⁰³

6.6.1 Omstødelse af virksomhedspant efter KL § 70, stk. 1, 1. pkt.

Hvis virksomhedspantet skal bedømmes efter KL § 70, stk. 1, 1. pkt., må vurderingen foretages efter de samme grundlæggende principper som ved løbende sikkerhedsstillelser. Retsstillingen for fordringspant og virksomhedspant må derfor antages at være den samme, når begge bedømmes efter KL § 70.²⁰⁴

Indbetalinger skal derfor bedømmes efter KL § 70, uanset om de er sket før eller efter pantets tiltrædelse, idet de her må anses som fyldestgørelse via pantet. Afgrænsningen mellem KL §§ 67 og 70 beror i disse tilfælde ikke på tiltrædelse, men på tidspunktet for virksomhedspantets tinglysning i forhold til fristdagen.²⁰⁵

Udgangspunktet for vurderingen er tinglysningen af virksomhedspantet som sikringsakt. Efterfølgende ændringer i sikkerheden og den sikrede gæld indgår i en samlet vurdering af, om panthaverens stilling er forbedret. Der foretages derfor ikke en isoleret vurdering af enkelte dispositioner, men en samlet bedømmelse af udviklingen i panthaverens stilling i omstødelsesperioden

I løbende mellemværender indebærer dette, at en sikkerhedsstillelse kun kan anses for at vedrøre gæld, der er stiftet samtidig med eller efter sikkerhedsstillelsen. I det omfang

²⁰³ Jensen, 2024, s. 160 og Petersen og Ørgaard, 2024, s. 711

²⁰⁴ Madsen, 2020, s. 536

²⁰⁵ Bang-Pedersen, Christensen og Jensen, 2023, s. 496 og Petersen og Ørgaard, 2024, s. 711

sikkerheden overstiger den samtidige eller efterfølgende gældsstiftelse, må den overskydende del anses som pant for gammel gæld efter af KL § 70.

6.6.2 Omstødelse af virksomhedspant - afgrænsning mellem KL § 70 a og § 67

Ved virksomhedspant opstår tilsvarende spørgsmål om, hvorvidt indbetalinger på en pantsikret kassekredit skal bedømmes som omstødelige betalinger eller som omstødelse af pant. Spørgsmålet er behandlet i forarbejderne, hvorefter:

”Sker indbetalingen som et led i panthaverens tiltrædelse af pantet [...] vil spørgsmålet om omstødelse [...] skulle bedømmes efter [...] § 70 a [...] Det afgørende [...] vil være, om panthaveren må anses for at have tiltrådt sit pant [...]”²⁰⁶

På den baggrund må indbetalinger før panthaverens tiltrædelse som udgangspunkt anses som betalinger og bedømmes efter KL § 67. Indbetalinger, der sker som led i tiltrædelsen, må derimod anses som fyldestgørelse gennem pantet og indgå i vurderingen efter KL § 70 a. Sondringen er afgørende, fordi indbetalinger kun ved tiltrædelse kan kvalificeres som fyldestgørelse gennem pantet.²⁰⁷

Tiltrædelse beror på en viljeserklæring fra panthaver, som kan komme til udtryk udtrykkeligt eller ved faktiske dispositioner. Det afgørende er, om panthaveren giver til kende, at pantet gøres gældende med henblik på fyldestgørelse.²⁰⁸

Om panthaveren ved faktiske dispositioner har tiltrådt virksomhedspantet, beror på en konkret helhedsvurdering. Vurderingen angår, om panthaveren er gået fra en passiv sikkerhedsposition til aktiv udnyttelse af pantet med henblik på fyldestgørelse. Forarbejderne angiver flere former for tiltrædelse, som kan sammenfattes i fire hovedtyper.²⁰⁹

Den første form er traditionel fyldestgørelse, dvs. almindelige panteretlige realisation, hvor panthaver gennem tvangsfuldbyrdelse får pantet realiseret, og provenuet anvendes til

²⁰⁶ Betænkning nr. 1459/2005, s. 342-343

²⁰⁷ Bang-Pedersen, Christensen og Jensen, 2023, s. 495 og Jensen, 162

²⁰⁸ Steensgaard, 2017, s. 188, ET.2017.188

²⁰⁹ Betænkning nr. 1459/2005, s. 159

nedbringelse af den sikrede gæld. Her foreligger utvivlsomt fyldestgørelse. Fremgangsmåden forudsætter, at gældens størrelse og forfaldstidens indtræden er erkendt af skyldner eller klart fremgår af omstændighederne, jf. retsplejelovens²¹⁰ § 478, stk. 1, nr. 6.

For løsøre vil dette typisk ske ved udlæg i det virksomhedspantsatte løsøre, hvorefter aktivet realiseres ved tvangsauktion, og provenuet anvendes til nedbringelse af den sikrede gæld, jf. RPL § 478, stk. 1, nr. 6. For fordringer omfattet af virksomhedspantet følger det af RPL § 538 a, stk. 4, at stk. 1 og 3 finder anvendelse. Panthaveren kan herefter lade fordringerne sælge på tvangsauktion, jf. stk. 1, eller inddrive dem efterhånden som de forfalder, jf. stk. 3.²¹¹

Den anden form er realisation inden for konkurslovens rammer, hvor pantet realiseres i forbindelse med insolvensbehandling, eksempelvis ved salg gennem konkursboet. Tvangsauktion over skyldnerens aktiver kan under konkursen alene iværksættes efter begæring fra boet eller med dets samtykke, jf. KL § 85, stk. 1, og gennemføres efter RPL's regler, jf. KL § 89. Anvendes provenuet til nedbringelse af den sikrede gæld, må dette anses som fyldestgørelse af pantet.²¹²

Den tredje form er rådighedsfratagelse over bestemte aktiver. Hermed sigtes navnlig til situationer, hvor panthaver fratager pantsætteren rådigheden over de pantsatte værdier eller provenuet heraf. Dette kan eksempelvis ske ved, at panthaveren hindrer pantsætteren i at disponere over indbetalinger på pantsatte fordringer, herunder ved at afskære adgangen til træk på den kassekredit, hvortil indbetalingerne sker.²¹³

En sådan rådighedsberøvelse kan efter omstændighederne sidestilles med fyldestgørelse, idet situationen funktionelt svarer til RPL § 538 a, stk. 3, hvorefter panthaver kan lade fordringer inddrive til nedbringelse af gælden. Forskellen er navnlig, at panthaver i den lovregulerede situation får betalingerne direkte indbetalt til sig, mens panthaver i den ulovfæstede situation opnår rådighed over den konto, hvortil betalingerne indgår, og ved at hindre pantsætteren i at disponere herover reelt tilegner sig midlerne.

²¹⁰ Herefter angivet RPL

²¹¹ Ørgaard, 2017, s. 215-216, U2017B.214 og Steensgaard, 2017, s. 188 ff, ET.2017.188

²¹² Ørgaard, 2017, s. 216, U2017B.214 og Steensgaard, 2017, s. 188 ff, ET.2017.188

²¹³ Betænkning nr. 1459/2005, s. 159-160

I begge tilfælde reduceres pantsætterens aktiver, samtidig med at gælden nedbringes tilsvarende, hvilket er kendetegnende for fyldestgørelse. Forarbejderne fremhæver i den forbindelse et tvangselement, idet panthaver ved at afskære pantsætterens adgang til midlerne reelt fremtvinger, at indbetalingerne anvendes til nedbringelse af gælden.²¹⁴

Det er ikke i sig selv tilstrækkeligt, at panthaveren op til konkursen lægger pres på skyldneren for at opnå nedbringelse af gælden. Det afgørende er, om panthaveren gennem sine dispositioner har iværksat inddrivelse gennem pantet, navnlig ved at fratage pantsætterens rådigheden over de pantsatte aktiver eller over indgående betalinger på disse.²¹⁵

I vurderingen kan det derfor indgå, om et bestående kreditarrangement reelt er overgået til et inddrivelsesarrangement. Et kreditarrangement er kendetegnet ved, at skyldneren fortsat kan disponere over virksomhedens midler som led i driften. Et inddrivelsesarrangement er derimod karakteriseret ved, at kreditor ikke længere opretholder kreditforholdet, men søger dækning gennem udnyttelse af pantet.

Dette kan eksempelvis være tilfældet, hvor skyldnerens rådighed begrænses, eller hvor indbetalinger anvendes til nedbringelse af engagementet uden mulighed for fornyet træk. En sådan udvikling kan indikere, at panthaveren har tiltrådt pantet, fordi dispositionerne ikke længere fremstår som led i driften, men som skridt mod realisation og fyldestgørelse.²¹⁶

Den fjerde form er panthaverens nægtelse af samtykke til udskillelse ved misligholdelse.²¹⁷ Situationen adskiller sig fra de øvrige, fordi der ikke nødvendigvis sker realisation eller nedbringelse af gælden. Det er derfor omdiskuteret, om en sådan begrænsning i sig selv kan anses som tiltrædelse.²¹⁸ I den forbindelse er det anført:

²¹⁴ Ørgaard, 2017, s. 216-217, U2017B.214

²¹⁵ Steensgaard, 2017, s. 188 ff, ET.2017.188

²¹⁶ Madsen, 2020, s. 571

²¹⁷ Betænkning nr. 1459/2005, s. 161

²¹⁸ Ørgaard, 2017, s. 217-219, U2017B.214

“Det er svært at se, hvorledes rammen på skadesløspantebrevet eller ejerpantebrevet skulle nedskrives, fordi pantsætteren tvinges ud i at opbygge bjerge af virksomhedspantsatte færdigvarer.”²¹⁹

På baggrund heraf er det centrale, om panthaveren foranlediger, at pantets værdi anvendes til nedbringelse af den sikrede gæld. Der må derfor foreligge en sammenhæng mellem dispositioner over de pantsatte aktiver og en tilsvarende nedbringelse af gælden. Hvis panthaverens handlinger alene påvirker gældsforholdet, taler det imod tiltrædelse.

Højesteret har taget stilling til, hvornår en bank kan anses for at have tiltrådt sit virksomhedspant, og har lagt vægt på, om banken reelt har gjort pantet gældende med henblik på fyldestgørelse.

I U 2017.651 H ønskede banken at afvikle sit engagement med Cimber-koncernen (C) som led i en strategi om at reducere sin eksponering i flybranchen. Banken havde virksomhedspant hos C og opsagde engagementet, men parterne aftalte en gradvis nedbringelse af kreditten. Efter C's konkurs gjorde konkursboet gældende, at afviklingen indebar tiltrædelse af virksomhedspantet og nedbringelse af sikkerhedsrammen. Højesteret fandt imidlertid, at banken ikke havde tiltrådt pantet. Der blev lagt vægt på, at banken ikke havde forhindre C i at råde over det virksomhedspantsatte løsøre eller de pantsatte fordringer, og at selskabet fortsat kunne trække på kassekreditten som led i driften.²²⁰

Dommen viser, at tiltrædelse forudsætter dispositioner, der indebærer reel udnyttelse af pantet. I sagen angik bankens dispositioner alene gældsforholdet, herunder en aftalt nedbringelse af engagementet, uden at der blev disponeret over de pantsatte aktiver eller frataget skyldneren rådigheden herover. Virksomheden kunne desuden fortsat trække på kassekreditten. Der forelå derfor ikke den fornødne sammenhæng mellem udnyttelse af pantet og nedbringelse af gælden.

Afgørelsen må forstås således, at tærsklen for tiltrædelse følger almindelige panteretlige principper om fyldestgørelse af pant. Det afgørende er, om nedbringelsen af gælden sker som led i udnyttelse af de pantsatte aktiver. Det kræver klare holdepunkter for, at panthaveren har

²¹⁹ Ørgaard, 2017, s. 219, U2017B.214

²²⁰ U 2017.651 H

opnået fyldestgørelse, herunder ved at fremtvinge realisation af aktiverne eller fratage pantsætterens rådigheden over indgående betalinger på pantsatte fordringer.²²¹

Foreligger der ikke tiltrædelse, må indbetalinger på den pantsikrede kassekredit kvalificeres som betalinger og bedømmes efter KL § 67. Efter omstændighederne vil der tillige kunne ske omstødelse efter KL § 74, hvis dispositionen må anses for utilbørlig.

6.6.3 Omstødelse af virksomhedspant efter KL § 70 a

Som anført ovenfor forudsætter anvendelsen af KL § 70 a, at virksomhedspantet er tinglyst senest tre måneder før fristdagen. Ved løbende mellemværender kan bestemmelsen herefter kun få betydning, hvis pantaveren har tiltrådt pantet, og der efter tiltrædelsen sker en forøgelse af pantet, som forbedrer pantaverens stilling.²²²

Vurderingen beror på en nettoopgørelse, hvor pantets forøgelse sammenholdes med både forringelser af pantet og udviklingen i den sikrede gæld. Omstødelse kan derfor kun ske, hvis pantaverens dækningsposition samlet set er forbedret.²²³

Forbedringen skal desuden kunne henføres til en forøgelse af pantet ved tilførsel af nye aktiver. Det er derfor ikke tilstrækkeligt, at pantaverens stilling forbedres som følge af nedbringelse af gælden eller andre forhold uden for pantets udvikling. Forøgelsen må endvidere ikke fremtræde som ordinær.²²⁴

Ved virksomhedspant, som omfatter aktiver, der løbende udskiftes som led i virksomhedens sædvanlige drift, vil en betydelig del af forøgelserne i omstødelsesperioden fremstå som ordinære. Bestemmelsen rammer derfor navnlig usædvanlige eller konkursmotiverede forskydninger i pantets sammensætning. Efter KL § 70 a, stk. 1, 2. pkt., kan en enkelt ikke-ordinær forøgelse af pantet medføre, at senere forøgelser, som isoleret set fremstår ordinære, også kan omstødes.²²⁵

²²¹ Ørgaard, 2017, s. 220, U2017B.214

²²² Madsen, 2020, s. 536

²²³ Petersen og Ørgaard, 2024, s. 713

²²⁴ Madsen, 2020, s. 538-589 og Bang-Pedersen, Christensen og Jensen, 2023, s. 488 og Ørgaard, 2022, s. 137-138

²²⁵ Møgelvang-Hansen og Juul-Sandberg, 2022, s. 386-387

6.6.3.1 Eksempel på KL § 70 a, 1. pkt.

Bestemmelsen ses ikke anvendt i retspraksis, hvorfor der i det følgende opstilles et eksempel til illustration af dens anvendelse.

En virksomhed stiller virksomhedspant til sikkerhed for en kassekredit, som samtidig stiftes. Ved omstødelsesperiodens begyndelse udgør pantets værdi 700.000 kr., mens trækket på kassekreditten er 1.500.000 kr.

Virksomhedens økonomi har gennem længere tid været forringet, og banken afskærer derfor virksomheden fra yderligere træk på kassekreditten. Indbetalinger på pantsatte fordringer anvendes herefter alene til nedbringelse af kreditten. Kassekreditten ændrer dermed karakter fra kreditarrangement til inddrivelsesarrangement, hvilket må anses som tiltrædelse af virksomhedspantet.

I omstødelsesperioden indbetales 300.000 kr. fra pantsatte fordringer opstået i perioden. Der er dermed tale om nye aktiver, som først i perioden bliver omfattet af virksomhedspantet. Indbetalingerne medfører samtidig en nedbringelse af gælden.

Forbedringen af bankens sikkerhedsstilling må anses for uordinær, idet den skyldes en ændret betalingsadfærd begrundet i virksomhedens økonomiske situation, hvor betalinger til øvrige kreditorer ophører, og midlerne anvendes til nedbringelse af bankens tilgodehavende.

På frisdagen udgør gælden herefter 1.200.000 kr., mens pantets værdi fortsat kan opgøres til 700.000 kr. Ved virksomhedens konkurs søger banken sig dækket i virksomhedspantet og opnår dækning for 700.000 kr., mens den resterende del af fordringen er usikret.

Konkursboet vil herefter kunne anvende KL § 70 a til at omstøde forbedringen af bankens stilling på 300.000 kr., som er opnået i omstødelsesperioden. Forbedringen består i, at en del af bankens tidligere usikrede fordring er nedbragt gennem midler tilført pantet i perioden, som ikke ville være tilgået banken under normal drift.

Eksemplet er forenklet af hensyn til fremstillingen. I praksis vil der ofte allerede ved omstødelsesperiodens begyndelse bestå udestående fordringer, som løbende indfries. Samtidig vil pantets værdi som følge af dets flydende karakter typisk variere med udskiftningen af aktiver. Eksemplet isolerer derfor den situation, hvor forøgelsen alene kan henføres til nye fordringer opstået i omstødelsesperioden, for at tydeliggøre anvendelsen af KL § 70 a.

6.6.4 Virksomhedspant - bestemmelsens anvendelseskrav

Anvendelsen af KL § 70 a forudsætter en række kumulative betingelser, hvilket i praksis gør bestemmelsen relativt vanskelig at anvende. For det første må pantaveren have tiltrådt virksomhedspantet, hvilket indebærer, at engagementet har ændret karakter fra kreditforhold til inddrivelsesarrangement. I praksis kan tidspunktet for tiltrædelsen være vanskeligt at fastslå, idet det ofte må udledes af pantaverens faktiske adfærd frem for en udtrykkelig erklæring.

For det andet kræves en forbedring af pantaverens stilling. Dette forudsætter en sammenligning af pantavers dækningsposition ved omstødelsesperiodens begyndelse og på fristdagen. Der må derfor foretages en samlet vurdering af udviklingen i både gæld og sikkerhed, hvilket kan være komplekst, navnlig ved løbende mellemværender og vekslende aktiver.

For det tredje må den forøgelse, der påberåbes omstødt, være uordinær. Forøgelsen skal navnlig kunne henføres til ændret betalings- eller dispositionsadfærd, der afviger fra virksomhedens sædvanlige drift.

Endelig forudsætter bestemmelsen, at nye aktiver tilføres pantet, typisk i form af fordringer, der opstår i omstødelsesperioden. Uden en sådan tilførsel foreligger der ikke nogen forøgelse af pantets reelle værdi for pantaveren. I praksis kan det dog være vanskeligt at afgrænse, hvilke aktiver der er tilført i perioden, særligt hvor både eksisterende og nye fordringer løbende indfries og udskiftes som led i virksomhedens drift.

Vanskeligheden ved at opfylde bestemmelsens kumulative betingelser kan være en medvirkende forklaring på, at KL § 70 a endnu ikke ses anvendt i retspraksis. Vanskelighederne knytter sig navnlig til fastlæggelsen af tiltrædelsestidspunktet, opgørelsen af forbedringen af pantaverens stilling og afgrænsningen mellem ordinære og uordinære dispositioner.

6.7 Omstødelse af løbende mellemværende med KL § 74

Som anført ovenfor kan KL § 74 få betydning, hvor de objektive omstødelsesregler ikke kan anvendes, men hvor dispositionen efter en konkret vurdering fremstår utilbørlig. Ved løbende mellemværender er spørgsmålet navnlig, om utilbørligheden kan udledes af det samlede forløb mellem parterne, herunder ændringer i betalingsmønsteret, kredittens funktion eller kreditors indflydelse på dispositionerne.²²⁶

Hvis en kreditor, eksempelvis en panthaver, gennem nedbringelse af et kreditengagement eller forøgelse af sikkerheden reducerer sin kreditrisiko, kan dette indebære en begunstigelse på bekostning af de øvrige kreditorer. Sådanne dispositioner kan efter omstændighederne omstødes efter KL § 74, hvis dispositionen er utilbørlig, skyldneren var eller blev insolvent, og den begunstige var i ond tro om insolvensen og de forhold, der gjorde dispositionen utilbørlig.²²⁷

6.7.1 Helhedsvurdering

Ved anvendelsen af KL § 74 på løbende mellemværender opstår tilsvarende problemer som ved KL § 67, idet dispositionerne ikke fremstår enkeltstående, men som led i et løbende økonomisk forhold.

I retspraksis om løbende mellemværender er der navnlig ved KL § 70 udviklet en nettometode, hvor vurderingen foretages ud fra mellemværendets samlede udvikling. Ved KL § 67 anlægges tilsvarende en helhedsbetragtning, hvor der lægges vægt på den samlede udvikling i omstødelsesperioden.

På den baggrund må vurderingen efter KL § 74 tilsvarende tage udgangspunkt i mellemværendets samlede udvikling. Ellers vil det ikke være muligt meningsfuldt at vurdere, om dispositionerne samlet set fremstår utilbørlige.

²²⁶ Betænkning nr. 1971/606, s. 161 og Ørgaard, 2022, s. 149-150

²²⁷ Lindekilde, 2022, s. 259

Dette understøttes af U 1991.646 H,²²⁸ hvor landsretten afviste omstødelse efter KL § 67, men omstødte nedbringelsen af skyldnerens kassekredit efter KL § 74. Vurderingen blev ikke foretaget ud fra de enkelte indbetalinger isoleret, men ud fra den samlede nedbringelse i perioden. Højesteret fandt derimod, at betingelserne efter KL § 67 var opfyldt, men foretog ligeledes vurderingen ud fra den samlede nettonedbringelse. Dommen viser, at løbende mellemværender i praksis vurderes samlet, uanset om vurderingen sker efter KL §§ 67 eller 74.

Vurderingen må derfor tage udgangspunkt i en samlet bedømmelse af indbetalinger og træk på eksempelvis en kassekredit. Hvis udviklingen indebærer en nettobegünstigelse af en kreditor, kan dette føre til omstødelse efter KL § 74, forudsat at betingelserne om insolvens, ond tro og utilbørlighed er opfyldt.²²⁹

6.7.2 Sædvanlig forretningsgang

Ved anvendelsen af KL § 74 på løbende mellemværender er det centrale ikke blot, om mellemværendet samlet set er nedbragt, men om udviklingen afviger fra sædvanlig forretningsgang på en måde, der begrundes utilbørlighed.

Der må derfor anlægges en samlet bedømmelse af bevægelserne på eksempelvis en kassekreditkonto. Det afgørende er, om bevægelserne bærer præg af sædvanlig forretningsgang mellem skyldneren og banken eller i almindelighed er sædvanlige for lignende forhold, jf. U 1985.868 S.²³⁰

I U 1985.868 S blev et selskab erklæret konkurs. Konkursboet påstod, at nedbringelserne på selskabets kassekredit var omstødelige efter KL § 74. Retten fandt det ikke godtgjort, at bevægelserne på kassekrediten havde karakter af usædvanlige forretningsmæssige dispositioner, hvorfor der ikke kunne ske omstødelse.²³¹

Tilsvarende kom Højesteret i U 1986.474 H frem til, at omstødelse efter KL § 74 er udelukket, hvis bevægelserne bærer præg af sædvanlig forretningsgang mellem skyldner og banken.²³²

²²⁸ Se afsnit 6.4.1.1

²²⁹ Ørgaard, 2022, s. 149 og s. 152

²³⁰ Ørgaard, 2022, s. 152

²³¹ U 1985.868 S

²³² Bangsgaard, 1997, s. 247, U.1997B.245 og Ørgaard, 2022, s. 152

I U 1986.474 H blev et selskab erklæret konkurs. En måned før konkursen var der indbetalt betydelige beløb på selskabets kassekredit. Landsretten fandt, at nedbringelserne ikke kunne omstødes efter KL §§ 67 eller 74, da de hverken størrelsesmæssigt eller tidsmæssigt afveg fra, hvad der tidligere var forekommet i selskabets og bankens sædvanlige forretningsgang. Højesteret stadfæstede.²³³

Det kan udledes af dommene, at omstødelse efter KL § 74 som udgangspunkt ikke kan ske, hvis bevægelserne på kassekrediten fremstår som led i sædvanlig forretningsgang, og der ikke foreligger omstændigheder, der gør dispositionerne utilbørlige, herunder kreditors onde tro om skyldnerens insolvens.

6.7.3 Forholdet mellem utilbørlighed efter KL § 74 og ordinærvurderingen efter KL § 67

Vurderingen af utilbørlighed i løbende mellemværender ligger i praksis tæt på ordinærvurderingen efter KL § 67, idet begge bestemmelser tager udgangspunkt i, om dispositionerne afviger fra sædvanlig forretningsgang. Forskellen er navnlig, at KL § 74 stiller krav om ond tro og en mere kvalificeret grad af kritikværdighed.

Dette kommer typisk til udtryk ved, at en disposition, som ud fra omstændighederne må anses for forretningsmæssigt velbegrundet, alligevel må anses for utilbørlig. Det gælder navnlig, hvis dispositionen indebærer en bevidst kreditorbegunstigelse, og den begunstigede er i ond tro om skyldnerens insolvens og de omstændigheder, der gør dispositionen utilbørlig.²³⁴

Dette illustreres af U 1999.34 H, hvor Højesterets flertal fandt, at alene betingelserne for omstødelse efter KL § 74 var opfyldt. Rammeaftalens opfyldelse måtte anses for forretningsmæssigt velbegrundet og derfor ikke omstødelig efter KL § 67, men blev alligevel anset for utilbørlig efter KL § 74, idet kreditor var i ond tro om skyldnerens insolvens.

I U 1999.34 H havde et anpartsselskab (D) indgået en rammeaftale med et aktieselskab (N), hvorefter N finansierede D mod at få overdraget D's fakturakrav. Højesteret anså aftalen for forretningsmæssigt velbegrundet, og betalingerne fremtrådte derfor som ordinære, hvorfor der ikke var grundlag for omstødelse efter KL § 67. Flertallet fandt dog, at dispositionerne efter den 2. februar kunne omstødes efter KL § 74, idet N den 24. januar havde modtaget et

²³³ U 1986.474 H

²³⁴ Møgelvang-Hansen og Juul-Sandberg, 2022, s. 398

perioderegnskab, hvoraf skyldnerens insolvens fremgik. Dispositionerne indebar herefter en utilbørlig begunstigingelse af N på bekostning af de øvrige kreditorer. Mindretallet fandt ikke bevisbyrden løftet.²³⁵

Det kan udledes af flertallets afgørelse, at kreditors kendskab til skyldnerens insolvens er et centralt moment ved utilbørlighedsvurderingen, navnlig hvor dispositionen indebærer en begunstigingelse på bekostning af de øvrige kreditorer.

Dette moment indgår som en væsentlig del af den kvalificerede kritikværdighed, idet dispositionen i sådanne tilfælde ikke blot afviger fra sædvanlig forretningsgang, men fremstår som en bevidst og illoyal begunstigingelse af én kreditor på kreditorfællesskabets bekostning.

6.7.4 Fra sædvanlig forretningsgang til utilbørlig kreditorbegunstigingelse

Spørgsmålet er herefter, hvornår dispositioner i et løbende mellemværende må anses for utilbørlige efter KL § 74, selv om de umiddelbart fremstår forretningsmæssigt begrundede. Problemstillingen opstår navnlig ved indbetalinger på en kassekredit og andre dispositioner, der forbedrer kreditors stilling. Andre situationer kan dog også være omfattet, jf. U 1999.34 H²³⁶ om et finansieringsarrangement mellem skyldner og en hovedaktionær.

Højesteret tog i U 2010.149 H stilling til, om iværksættelsen af en factoringordning, der medførte løbende nedbringelse af bankens usikrede tilgodehavende, udgjorde en utilbørlig kreditorbegunstigingelse efter KL § 74.

I U 2010.149 H havde en bank krævet etablering af en factoringordning, hvor provenuet fra virksomhedens kundefordringer blev anvendt til at nedbringe den usikrede del af driftskrediten. Højesteret fandt, at banken kendte eller burde kende virksomhedens insolvens, og at ordningen utilbørligt begunstigede banken, da hidtil ubelånte fordringer blev anvendt til nedbringelse af bankens engagement uden væsentlig likviditetstilførsel.²³⁷

Afgørelsen illustrerer, at dispositioner, der isoleret set kan fremstå som led i en sædvanlig finansieringsform, kan være utilbørlige, hvis de reelt indebærer, at en kreditor i en insolvenssituation forbedrer sin stilling på bekostning af de øvrige kreditorer.

²³⁵ U 1999.34 H

²³⁶ Se afsnit 6.7.3

²³⁷ U 2010.149 H

Factoringordningen fik karakter af et inddrivelsesarrangement snarere end et løbende finansieringsarrangement, idet der i overvejende grad skete nedbringelse af gælden, uden at skyldneren blev tilført likviditet af væsentlig betydning.

Behovet for at opretholde skyldnerens adgang til en kassekredit under økonomiske vanskeligheder må ses i lyset af hensynet til, at virksomheden fortsat kan overvinde vanskelighederne. Når vanskelighederne derimod er så alvorlige, at videreførelse ikke fremstår realistisk, og kreditor samtidig søger at forbedre sin stilling gennem nedbringelse af et hidtil usikret tilgodehavende, er der ikke længere grundlag for at holde sådanne dispositioner uden for KL § 74.²³⁸

Modsætningsvis blev omstødelse efter KL § 74 afvist i U 2010.3122 H,²³⁹ da det ikke var godtgjort, at skyldneren var insolvent i den relevante periode. Sagen angik en virksomhed, hvor en kassekredit var blevet nedbragt både inden for omstødelsesperioden på tre måneder før fristdagen og forud herfor. Konkursboet forsøgte derfor at omstøde den del af nedbringelsen, der var sket før omstødelsesperioden efter KL § 67, efter KL § 74.

Afgørelsen viser, at en disposition kan fremstå utilbørlig uden at kunne omstødes efter KL § 74. Det skal også godtgøres, at skyldneren var insolvent, og at den begunstigede var i ond tro herom og om de omstændigheder, der gjorde dispositionen utilbørlig. Samtlige betingelser i KL § 74 skal derfor være opfyldt.

6.7.5 Utilbørlig kreditorbegunstigelse ved sikkerhedsstillelse

Ved almindelig sikkerhedsstillelse kan KL § 74 få betydning i tilfælde, hvor betingelserne for omstødelse efter § 70 ikke er opfyldt, navnlig som følge af bestemmelsens tidsmæssige begrænsninger. Det kan i den forbindelse anføres, at

“En disposition, som bortset fra tremånedersfristen uden videre ville kunne omstødes efter § 67 eller § 70, vistnok aldrig kan være tilbørlig.”²⁴⁰

²³⁸ Ørgaard, 2022, s. 153

²³⁹ Se afsnit 6.4.1

²⁴⁰ Ørgaard, 2022, s. 152

Synspunktet understøtter, at KL § 74 kan finde anvendelse, når dispositionen falder uden for KL §§ 67 og 70 alene som følge af fristen. Anvendelsen af KL § 74 forudsætter fortsat, at betingelserne om insolvens, ond tro og utilbørlighed er opfyldt, og bestemmelsen indebærer således en selvstændig vurdering af dispositionens karakter.

Dette illustreres af U 2014.1790 H,²⁴¹ hvor KL §§ 70 og 74 blev påberåbt i relation til samme mellemværende, men vedrørte forskellige dispositioner. I sagen blev sikkerhedsstillelsen i omstødelsesperioden omstødt efter KL § 70, mens konkursboet forgæves påberåbte KL § 74 for yderligere dispositioner før tremånedersperioden.

Dommen viser, at KL § 74 ikke fungerer som en automatisk subsidiær regel til KL § 70, men som en selvstændig bestemmelse med egne betingelser. Bestemmelsen kan dermed fungere som et sikkerhedsnet for dispositioner, som ikke rammes af de øvrige regler. Det afgørende er, om dispositionen indebærer en utilbørlig kreditorbegunstigelse, og om de øvrige betingelser i KL § 74 er opfyldt.

6.7.6 Utilbørlig kreditorbegunstigelse ved virksomhedspant

Dispositioner i et løbende mellemværende, hvor virksomhedspantet ikke er tiltrådt, er ikke omfattet af KL § 70 a. De må derfor vurderes efter de almindelige omstødelsesregler, herunder KL §§ 67, 70 og 74.

KL § 74 indeholder ikke særlige regler om virksomhedspant, men finder som generalklausul anvendelse på alle dispositioner. Vurderingen beror derfor på de almindelige betingelser om insolvens, ond tro og utilbørlighed.²⁴²

Ved anvendelsen af KL § 74 på virksomhedspant kan vurderingen efter omstændighederne tage udgangspunkt i selve stiftelsen af pantet. Der kan argumenteres for, at en utilbørlig stiftelse af virksomhedspantet åbner adgang til at omstøde efterfølgende nedbringelser af gælden. Dette kan give indtryk af en totrinsmodel, hvor omstødelsen af pantet udgør forudsætningen for omstødelsen af nedbringelserne.²⁴³

²⁴¹ Se afsnit 6.5.2

²⁴² Jensen, 2024, s. 174

²⁴³ Lindekilde, 2022, s. 261-261

Synspunktet kan begrundes i, at virksomhedspantet etablerer det sikkerhedsgrundlag, hvorigennem de senere nedbringelser realiseres. Det kan derfor være nærliggende at anse de efterfølgende nedbringelser som afledte af den utilbørlige pantsætning, således at omstødelse af pantet samtidig åbner mulighed for at omstøde de efterfølgende dispositioner, der er foretaget ved anvendelse af værdier omfattet af pantet.²⁴⁴

En sådan forståelse kan forklare, hvorfor praksis viser tilfælde, hvor både stiftelsen af pantet og de efterfølgende dispositioner omstødes. Højesterets præmisser i U 2013.429 H og U 2017.2838 H, giver dog også grundlag for en anden forståelse, hvorefter stiftelsen af pantet og de efterfølgende dispositioner vurderes selvstændigt efter KL § 74.

Hvis både stiftelsen af virksomhedspantet og de efterfølgende nedbringelser omstødes, får omstødelsen to virkninger: For det første tilsidesættes den prioritet, som følger af virksomhedspantet, således at panthaveren ikke længere har ret til dækning forud for de øvrige kreditorer. For det andet kan de efterfølgende nedbringelser af gælden, der er sket ved anvendelse af midler fra det pantsatte aktivgrundlag, kræves omstødt, hvis betingelserne for omstødelse også er opfyldt for disse.

I U 2013.429 H havde konkursboet påstået omstødelse af et virksomhedspant på 30 mio. kr. samt af den nedbringelse af virksomhedens kassekredit, der var sket ved anvendelse af midler fra det pantsatte aktivgrundlag. Højesteret fandt, at virksomhedspantet kunne omstødes efter KL § 74, idet der forelå utilbørlige dispositioner. Pantet var stiftet for gammel gæld, og nettonedbringelserne af kassekrediten fandt sted på tidspunkter, hvor virksomheden var insolvent. Banken vidste eller burde have vidst dette og opnåede herved en begunstiggelse på de øvrige kreditorers bekostning.²⁴⁵

Afgørelsen illustrerer, at både stiftelsen af virksomhedspantet og de efterfølgende nedbringelser af gælden undergives selvstændige vurderinger efter KL § 74. Højesteret foretager en særskilt bedømmelse af henholdsvis stiftelsen af pantet og de efterfølgende nedbringelser, hvor betingelserne om insolvens, ond tro og utilbørlighed prøves konkret for hver dispositionstype.

²⁴⁴ Christensen, 2016, s. 254 ff, ET.2016.254

²⁴⁵ U 2013.429 H

Dette indebærer, at omstødelsen af nedbringelserne ikke er betinget af, at stiftelsen af pantet i sig selv er utilbørlig. Nedbringelserne kan omstødes som et samlet forløb, hvis betingelserne i KL § 74 er opfyldt.

I den konkrete sag førte dette til, at både stiftelsen af pantet og de efterfølgende nettonedbringelser blev anset for utilbørlige og omstødt. Vurderingen af nedbringelserne skete på baggrund af en samlet helhedsvurdering af mellemværendets udvikling, hvor den samlede nettonedbringelse blev tillagt afgørende betydning. Et lignende resultat ses i U 2017.2838 H, hvor både sikkerhedsstillelsen og de efterfølgende indfrielse blev anset for utilbørlige, og hvor pantet og indfrielse blev omstødt hver for sig.

I U 2017.2838 H havde et selskab stillet virksomhedspant til sikkerhed for en bank. Konkursboet påstod omstødelse af både virksomhedspantet og senere indfrielse af selskabets gæld til banken. Højesteret fandt, at banken på tidspunktet for tinglysningen vidste eller burde have vidst, at selskabet var insolvent, og at banken ved at opnå sikkerhed for eksisterende gæld blev begunstiget på de øvrige kreditors bekostning. Virksomhedspantet kunne derfor omstødes. Højesteret fastslog herudover, at bankens onde tro skulle vurderes på tidspunktet for sikringsaktens foretagelse og ikke på tidspunktet for pantsætningsløftet. Højesteret fandt endvidere, at betalingerne til banken ikke var ordinære, og at banken vidste eller burde have vidst, at den derved blev begunstiget. Indfrielse blev derfor anset for utilbørlige og kunne omstødes efter KL § 74.²⁴⁶

Det kan udledes af dommen, at opdelingen mellem virksomhedspantet og indfrielse indikerer, at dispositionerne vurderes selvstændigt, selv om der er en sammenhæng mellem dem. Omstødelse af indfrielse er derfor ikke betinget af, at stiftelsen af pantet er utilbørlig.

Denne forståelse understøttes af, at stiftelsen af virksomhedspantet vurderes som sikkerhedsstillelse for gammel gæld, mens indfrielse vurderes som uordinære betalinger, og at betingelserne for omstødelse gennemgås særskilt. Den konkrete vurdering foretages dermed selvstændigt for de enkelte dispositionstyper, selv om de indgår i et samlet forløb.

Afgørelsen viser endvidere, at Højesteret ved vurderingen af sikkerhedsstillelsen lægger vægt på bankens viden på tidspunktet for sikringsaktens gennemførelse og ikke allerede ved pantsætningsløftet.

²⁴⁶ U 2017.2838 H

Det forhold, at Højesteret i både U 2013.429 H og U 2017.2838 H når frem til et tilsvarende resultat, hvor henholdsvis stiftelsen af virksomhedspantet og de efterfølgende dispositioner omstødes efter en opdeling, understøtter, at vurderingen efter konkurslovens § 74 strukturelt foretages selvstændigt for disse dispositionstyper

Selv om praksis viser tilfælde, hvor både stiftelsen af virksomhedspantet og de efterfølgende nedbringelser omstødes, må dette forstås ud fra de konkrete omstændigheder og den logiske sammenhæng, at en utilbørlig stiftelse ofte også indebærer utilbørlige nedbringelser.

Hvis stiftelsen af virksomhedspantet er utilbørlig, er det nærliggende også at vurdere, om de efterfølgende nedbringelser er utilbørlige, da de sker i kraft af den etablerede sikkerhed. Dette må dog forstås som en beskrivelse af den faktiske sammenhæng mellem den utilbørlige stiftelse og nedbringelserne, og ikke som udtryk for en egentlig retlig afhængighed.

Dette udelukker derfor ikke, at et i øvrigt gyldigt etableret virksomhedspant senere kan danne grundlag for utilbørlige nedbringelser. Det kan derfor ikke udledes af praksis, at der består en retlig afhængighed mellem dispositionerne, idet vurderingen efter § 74 må foretages selvstændigt for de relevante dispositionstyper.

6.8 Omstødelse af løbende mellemværende med KL § 72

Det kan overvejes, om KL § 72 kan finde anvendelse på dispositioner foretaget som led i et løbende mellemværende, herunder indbetalinger på en kassekredit. Sådanne indbetalinger indebærer isoleret set en nedbringelse af skyldnerens gæld til kreditor og kan dermed umiddelbart fremstå som betalinger omfattet af KL § 72, stk. 1.²⁴⁷

Problemstillingen er, at løbende mellemværender normalt vurderes ud fra den samlede nettoændring i engagementet, mens KL § 72, stk. 1, alene omfatter betalinger foretaget efter fristdagen. Bestemmelsen giver derfor ikke samme mulighed for at inddrage det samlede forløb før og efter fristdagen, hvilket kan give et ufuldstændigt billede af mellemværendets udvikling.

²⁴⁷ Lindekilde, 2022, s. 251-252

KL § 72, stk. 1, må derfor antages at have begrænset selvstændig betydning ved løbende mellemværender. Hvor vurderingen kræver en samlet bedømmelse af forløbet, vil KL § 74 ofte være mere nærliggende, fordi bestemmelsen kan inddrage mellemværendets samlede udvikling

Spørgsmålet er herefter, om KL § 72, stk. 2, kan finde anvendelse på dispositioner, der indebærer en forøgelse af sikkerheden inden for et allerede etableret pant. Dette kræver en fortolkning af begrebet disposition, herunder om begrebet alene omfatter selve pantsætningen eller også senere sikkerhedsforøgelser.

Efter en snæver forståelse må dispositionen identificeres med selve pantsætningen. Herefter vil KL § 72 ikke finde anvendelse på senere sikkerhedsforøgelser, idet disse ikke udgør selvstændige dispositioner, men alene udspringer af det allerede etablerede pant. Bestemmelsen vil efter denne forståelse kun kunne anvendes, hvor selve pantsætningen er foretaget efter fristdagen.²⁴⁸

Heroverfor kan det anføres, at senere forøgelser af pantets værdi, eksempelvis ved erhvervelse af nye aktiver eller stiftelse af fordringer omfattet af pantet, funktionelt kan indebære en forbedring af panthaverens stilling og dermed en kreditforrykkelse til skade for de øvrige kreditorer. Sådanne sikkerhedsforøgelser kan derfor efter omstændighederne muligvis sidestilles med en ny disposition og omfattes af KL § 72.²⁴⁹

Problemstillingen kan navnlig opstå ved virksomhedspant, idet pantet først fryser ved beslutningen om indledning af insolvensbehandling, jf. TL § 47 f. I perioden mellem fristdagen og dette tidspunkt består pantet fortsat som et flydende pant, hvor nye aktiver kan blive omfattet af panteretten. Skyldneren kan i perioden foretage dispositioner, eksempelvis erhvervelse af varer eller stiftelse af fordringer, som medfører en forøgelse af pantets værdi og dermed en forbedring af panthaverens stilling.

Spørgsmålet må dog ses i lyset af, at KL § 72 forudsætter, at der kan identificeres en konkret disposition efter fristdagen. Ved løbende mellemværender og dynamiske pantsætninger sker

²⁴⁸ Bang-Pedersen, Petersen og Spanggaard, 2008, s. 196

²⁴⁹ Lindekilde, 2022, s. 257-258

ændringer i kreditors stilling ofte som led i et samlet og kontinuerligt forhold. Bestemmelsen passer derfor mindre godt på sådanne situationer, fordi den tager udgangspunkt i dispositioner foretaget efter fristdagen.

KL § 72 må principielt kunne anvendes på efterfristdagsdispositioner, der forøger en allerede etableret sikkerhed. Bestemmelsens praktiske betydning ved løbende mellemværender må dog antages at være begrænset.

Dette skyldes, at selv om der kan identificeres en konkret disposition efter fristdagen, vil dispositionen ofte indgå i et bredere og løbende forløb mellem parterne. Ved løbende mellemværender er det derfor ikke nødvendigvis den enkelte disposition isoleret set, men engagementets samlede udvikling, der er afgørende for, om der foreligger en kreditforrykkelse.

Da KL § 72 er knyttet til dispositioner foretaget efter fristdagen, giver bestemmelsen kun begrænset mulighed for en sådan helhedsvurdering. I disse tilfælde vil KL § 74 derfor ofte være mere nærliggende, idet bestemmelsen giver mulighed for at inddrage det samlede forløb ved vurderingen af, om der foreligger en utilbørlig kreditorbegunstigelse.

6.9 Sammenfatning af løbende mellemværender

Afgrænsningen mellem betaling og sikkerhedsstillelse har central betydning for valget af omstødsregel. Indbetalinger på en kassekredit vurderes som udgangspunkt efter KL § 67, mens indbetalinger, der sker som led i udnyttelsen af pant, kan være omfattet af KL §§ 70 eller 70 a. Ved fordringspant behandles indbetalinger fra pantsatte fordringer som udgangspunkt efter KL § 70. Ved virksomhedspant afhænger vurderingen navnlig af, om pantet er tinglyst senest eller senere end tre måneder før fristdagen, samt om panthaveren har tiltrådt pantet.

KL § 74 har særlig betydning, fordi bestemmelsen giver mulighed for at inddrage det samlede forløb ved vurderingen af utilbørlig kreditorbegunstigelse. KL § 72 kan derimod principielt anvendes på dispositioner efter fristdagen. Bestemmelsens praktiske betydning ved løbende mellemværender er dog begrænset, fordi vurderingen ofte må foretages ud fra det samlede forløb.

7. Konklusion

Specialet har undersøgt, hvornår og under hvilke betingelser nedbringelser og forøgelser i løbende mellemværender kan omstødes efter KL §§ 67, 70, 70 a, 72 og 74. Gennemgangen viser, at vurderingen ofte må foretages på baggrund af mellemværendets samlede udvikling, fordi både gælden og sikkerheden kan ændre sig løbende.

Ved løbende kreditforhold har nettoudviklingen central betydning. Efter nettometoden sammenlignes gælden på det relevante begyndelsestidspunkt og på fristdagen. Ved vekslende sikkerhedsstillelse må udviklingen i både gæld og sikkerhed tilsvarende sammenholdes. Omstødelse efter KL § 70 forudsætter derfor, at kreditor har opnået sikkerhed, som ikke modsøres af samtidig eller efterfølgende gældsstiftelse.

Ved betalinger på en kassekredit er KL § 67 relevant. Bestemmelsens ordlyd passer dog mindre godt på løbende kassekreditforhold, hvor indbetalinger og træk er en naturlig del af kreditforholdets funktion. Retspraksis har derfor udviklet en helhedsorienteret ordinærvurdering, hvor der lægges vægt på den samlede nettonedbringelse og kassekreditens funktion. Omstødelse bliver navnlig relevant, hvor nedbringelsen skyldes en ændret betalingsadfærd som følge af den nærliggende konkurs og sker på bekostning af de øvrige kreditorer.

Ved fordringspant bedømmes omstødelse efter KL § 70, herunder særreglen i KL § 70, stk. 1, 2. pkt. Bestemmelsen tager højde for, at nye fordringer løbende kan opstå og blive omfattet af pantet efter gældens stiftelse. Indbetalinger fra pantsatte fordringer behandles som en del af sikkerhedsarrangementet og bedømmes efter KL § 70 uden en egentlig vurdering af, om pantthaveren har tiltrådt pantet. Dette begrundes navnlig i fordringspantets funktionelle lighed med fakturabelåning og transport efter GBL § 31.

Ved virksomhedspant afhænger vurderingen af tinglysningstidspunktet. Er pantet tinglyst senere end tre måneder før fristdagen, bedømmes forholdet efter KL § 70. Er pantet tinglyst senest tre måneder før fristdagen, reguleres efterfølgende forøgelser af KL § 70 a. Anvendelsen af § 70 a forudsætter, at forøgelsen ikke modsøres af en tilsvarende forringelse af pantet eller

forøgelse af den sikrede gæld, og at forøgelsen ikke fremtræder som ordinær. Det er desuden afgørende, om pantaveren har tiltrådt pantet.

Tiltrædelse af virksomhedspant forudsætter mere end et ønske om at nedbringe engagementet. Det afgørende er, om pantaveren reelt gør pantet gældende med henblik på fyldestgørelse, eksempelvis ved at fratage pantsætterens rådighed over de pantsatte aktiver eller indbetalinger fra pantsatte fordringer. Før tiltrædelse må indbetalinger som udgangspunkt vurderes som betalinger efter KL § 67, mens indbetalinger efter tiltrædelse kan indgå i vurderingen efter KL § 70 a.

KL § 74 har særlig betydning ved løbende mellemværender, fordi bestemmelsen giver mulighed for en bredere helhedsvurdering. Bestemmelsen kan anvendes, hvor de objektive regler ikke rammer forholdet, men hvor den samlede udvikling indebærer en utilbørlig kreditorbegunstigelse. Omstødelse forudsætter dog, at skyldneren var eller blev insolvent, og at kreditor var i ond tro om insolvensen og de forhold, der gjorde dispositionerne utilbørlige.

KL § 72 kan principielt anvendes på dispositioner efter fristdagen, herunder dispositioner, der forøger en allerede etableret sikkerhed. Bestemmelsens praktiske betydning ved løbende mellemværender må dog antages at være begrænset, da vurderingen ofte vil kræve en samlet bedømmelse af forløbet, der vil KL § 74 ofte være mere nærliggende.

Det kan herefter konkluderes, at nedbringelser og forøgelser i løbende mellemværender kan omstødes, når de samlet forbedrer kreditors stilling på bekostning af de øvrige kreditorer, og betingelserne i den relevante omstødelsesregel er opfyldt. Valget af bestemmelse afhænger navnlig af, om forholdet må kvalificeres som betaling eller sikkerhedsstilling, hvilken sikkerhedsform der er anvendt og om pantaveren har tiltrådt pantet.

8. Litteraturliste

8.1 Domsregister

8.1.1 Højesteretsafgørelser

- U 1984.981 H
- U 1986.474 H
- U 1991.646 H
- U 1993.268 H
- U 1993.718/2 H
- U 1996.57 H
- U 1996.535/2 H
- U 1999.34 H
- U 2005.181 H
- U 2008.1964 H
- U 2009.1918 H
- U 2009.2320 H
- U 2010.149 H
- U 2010.3122 H
- U 2013.429 H
- U 2013.1146 H
- U 2013.1153/1 H
- U 2014.1790 H
- U 2017.651 H
- U 2017.2838 H

8.1.2 Landsretsafgørelser

- U 1957.194 Ø
- U 1992.940 V
- U 2002.1139 Ø
- U 2017.1040 V

8.1.2.1 Tilkendegivelser

- Vestre Landsrets tilkendegivelse af 13. juni 1994 (3. Afd., B-2070/1991)

8.1.3 Sø- og Handelsretsafgørelser

- U 1947.751/3S
- U 1985.868 S

8.2 Bøger

- Andersen, Mads Bryde: Lærebog i Obligationsret I, 5. udgave, 2022, Karnov Group Denmark A/S
- Andersen, Mads Bryde: Ret og Metode, 1. udgave, 2002, Gads Forlag
- Bang-Pedersen, Ulrik Rammeskow, Christensen, Lasse Højlund og Jensen, Kim Sommer: Konkurs, 3. udgave, 2023, Djøf Forlag
- Bang-Pedersen, Ulrik Rammeskow, Petersen, Lars Lindencrone og Spanggaard, Thorvald: Virksomhedspant, 1. udgave, 2008, Forlaget Thomson A/S
- Bang-Pedersen, Ulrik Rammeskow: Kreditorerne, 5. udgave, 2026, Hans Reitzels Forlag
- Berning, Jesper: Finansieringsret, 1. udgave, 1977, Gads Forlag
- Blume, Peter: Retssystemet og juridisk metode, 3. udgave, 2016, Jurist- og Økonomforbundets forlag
- Carstensen, Vagn og Rørdam, Thomas: Pant, 7. udgave, 2002, Jurist- og Økonomforbundets Forlag
- Christensen, Lasse Højlund: Fremtidige fordringer – Særligt med henblik på omstødelse, 1. udgave, 1999, Jurist- og Økonomforbundets Forlag
- Clausen, Nis Jul og Jensen, Camilla Hørby: Sikkerhed i fordringer, 10. udgave, 2023, Karnov Group Denmark A/S
- Evald, Jens: At tænke Juridisk, 5. udgave, 2019, Djøf Forlag
- Evald, Jens: Juridisk teori, metode og videnskab, 2. udgave, 2020, Djøf Forlag
- Eyben, Bo Von og Mortensen, Peter: Lærebog i Obligationsret II, 5. udgave, 2022, Karnov Group Denmark A/S
- Eyben, Bo Von: Juridisk Ordbog, 14. udgave, 2016, Karnov Group Denmark A/S
- Iversen, Bent, Kristensen, Lars Hedegaard, Madsen og Lars Henrik Gam: Panteret, 5. Udgave, 2015, Karnov Group Denmark A/S

- Jensen, Kim Sommer: Konkursretten, 3. udgave, 2024, Hans Reitzels Forlag
- Lindekilde, Lasse Søholm: Virksomhedspant i en insolvensretlig belysning – særligt om beskyttelsen af det insolvensretlige ligelighedsprincip, 1. udgave, 2022, Djøf Forlag
- Madsen, Lars Henrik Gam: Virksomhedspant, Fordringspant og Pantsætningsforbud, 1. udgave, 2020, Karnov Group Denmark A/S
- Millung-Christoffersen, Astrid: Virksomhedspant – særligt ud fra et tingsretligt perspektiv, 1. udgave (2. oplag), 2016, Karnov Group Denmark A/S
- Mortensen, Peter: Virksomhedspant og fordringspant – sikringsakter og ekstinktion, 1. udgave, 2014, Forlaget Pejus
- Munk-Hansen, Carsten: Den juridiske løsning, 2. udgave, 2019, Djøf Forlag
- Munk-Hansen, Carsten: Retsvidenskabsteori, 3. udgave, 2022, Djøf Forlag
- Møgelvang-Hansen, Peter og Juul-Sandberg, Jakob: Kreditorforfølgning, 9. udgave, 2022, Karnov Group Denmark A/S
- Paulsen, Jens: Insolvensret – Konkurs, 1. udgave, 2010, Thomson Reuters Professional A/S
- Petersen, Lars Lindencrone og Ørgaard, Anders: Konkursloven med kommentarer, 16. udgave, 2024, Karnov Group Denmark A/S
- Ørgaard, Anders: Konkursret, 13. udgave, 2022, Djøf Forlag
- Ørgaard, Anders: Sikkerhed i løsøre, 11. udgave, 2025, Karnov Group Denmark A/S

8.3 Tidsskrift artikler

- Bangsgaard, Jens H.: Anvendelse af Konkurslovens § 67 på nedbringelse af et løbende kassekreditmellemværende, U.1997B.245
- Christensen, Jens Peter: Hvad kan man egentlig bruge juridisk litteratur til i praksis, U 2017B.312
- Christensen, Lasse Højlund: En dom om virksomhedspanthavers tiltrædelse, ET.2016.254
- Jensen, Kim Sommer: Omstændigheder i konkurslovens § 72, U.2017B.38
- Nørgaard, Jørgen: Omstødelse i medfør af konkurslovens § 70 i anledning af nedbringelsen af en kassekredit?, U.1996B.196
- Pontoppidan, Niels: Om omstødelse af sikkerhed stillet som led i løbende kreditmellemværende med pengeinstituter, U.1985B.37
- Steensgaard, Kasper: (Virksomheds)panthavers tiltrædelse, ET.2017.188

- Ørgaard, Anders: Fyldestgørelse og tiltrædelse af virksomhedspant – aspekter af Cimerdommen, U.2017B.214

8.4 Love

- LBK nr. 1162 af 09/11/2024 (Konkursloven) - KL
- LBK nr. 1075 af 30/09/2024 (Tinglysningsloven) - TL
- LBK nr. 1160 af 05/11/2024 (Retsplejeloven) - RPL
- LBK nr. 333 af 31/03/2014 (Gældsbrevsloven) - GBL
- LOV nr. 560 af 24/06/2005 (Lov om ændring af tinglysningsloven, konkurslov og andre love)

8.5 Forarbejder

- Betænkning nr. 1459/2005: Betænkning om virksomhedspant
- Betænkning nr. 1971/606: Konkurs og tvangsakkord